

הלכות תשובה פרק ד (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום מהלכות תשובה פרק ד'

סקירה כללית והקדמה לפרק

מהלך הלכות תשובה – עשרה פרקים

הרמב"ם אומר בהקדמתו: "הלכות תשובה, ועוד עיקרים מן האמונה כלולים עמהם". עשרת הפרקים מתחלקים:

- **פרקים א-ד**: הלכות תשובה עצמן – דיני חרטה, וידוי, שקילת עבירות, מעכבי תשובה.

- **פרקים ה-י**: עיקרי אמונה הקשורים לתשובה – בחירה חפשית, שחר ועונש, עיקרי הדת.

פרק ד' הוא ה"אחרון" מחלק התשובה – זוהי המדרגה האחרונה, הנמוכה ביותר של הלכות תשובה, העוסקת בדברים שבהם האדם "נתקע" בעבירותיו.

חזרה על פרקים קודמים – רלוונטי לפרק ד'

בפרק ג' עסק הרמב"ם באנשים שחז"ל אומרים עליהם "אין להם חלק לעולם הבא", בשתי קטגוריות:

1. אנשים שממש אין להם חלק לעולם הבא (אפיקורסים, מצער כלל ישראל, ביד רמה) – עבורם תשובה כמעט בלתי אפשרית.

2. אנשים שחז"ל משתמשים בלשון "אין להם חלק לעולם הבא" כדי להדגיש את חומר הדבר (מלבין פני חבירו, לשון הרע), אך זה כדי לעורר כמה קשה צריך לעבוד על תשובה.

פרק ד' ממשיך למדרגה נמוכה יותר – **דברים המעכבים את התשובה** – דברים שהאדם חושב שאינם מסוכנים כל כך, אך באמת הם קשים מאוד.

המושג "הרגיל בהם" – חידוש הרמב"ם (פרק ג', רלוונטי לפרק ד')

הרמב"ם הוסיף על הדברים ש"אין להם חלק לעולם הבא" את התנאי: "הרגיל בהם" – לא מי שעושה זאת פעם אחת, אלא מי שרגיל בכך. זהו תנאי שהרמב"ם מוסיף, שאינו מפורש בגמרא. הפשט הוא: דרך הרגילות נעשה האדם "אדם רע" – הוא מקבל מידה רעה (כפי שהרמב"ם לומד בהלכות דעות אודות הרגילות).

חילוק בין "רגילות" ל"יד רמה":

- **יד רמה** היא חוצפה, מרידה במלכות – זה יכול להיות אפילו פעם אחת, כאשר אדם עושה זאת בחוצפה.

- **רגילות** היא בעיה אחרת: האדם "מוחק" את העבירה מתודעתו, הוא כלל לא מתחשב בכך – "נעשה לו כהיתר". הוא נתקע, קשה לו להיפרד (כמו "עבר ושנה בה"). "נעשה לו כהיתר" יכול להיות מעין כפירה (הוא סבור שמותר), או רק שהוא תקוע ואינו יכול להתנתק.

דוגמה: בלשון הרע אומר הרמב"ם "בעל לשון הרע" – לא מי שמדבר לשון הרע לפעמים, אלא "בעל לשון הרע". בהלכות דעות גם הרמב"ם עושה חילוק בין "אמירת לשון הרע" ל"קובע עצמו לספר לשון הרע".

מהלך כללי של פרק ד'

דברים המעכבים את התשובה הם דברים שבהם האדם נעשה "סוג מסוים של אדם" – הוא נתקע בעבירותיו. זה מתאים למהלך הכללי של הלכות תשובה: הרמב"ם מתקדם בהדרגה מ"צריך לעשות תשובה על עבירות" ל"צריך להיות אדם טוב יותר". זה מאושר מכך שבסוף פרק ד' מונה

הרמב"ם שמונה דעות שצריך להתנהג בהן – תשובה אינה רק הפסקת מעשה, אלא להיות אדם אחר.

הלכה א' – "עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה" רמב"ם: "עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה."

פשט

עשרים וארבעה דברים מעכבים / מקשים על התשובה.

חידושים וביאורים

1) מה משמעות "מעכב"?

נידונים שני מהלכים:

- **מעכב = עיכוב**: זה נמשך יותר, זה קשה יותר, אך עדיין אפשר לעשות תשובה. זה לא "מונע" (מונע לחלוטין).

- **מעכב = תנאי** (כמו בקרבן, שבו מעכב פירושו שבלעדיו אינו כשר): אולי פירושו שאפילו הוא עושה תשובה עם כל ההלכות, אם עשה את העבירה, אין זה מועיל.

מסקנה: הרמב"ם מבין "מעכב" כ**עיכוב** – זה גורם לתשובה להימשך יותר ולהיות קשה יותר, לא שזה בלתי אפשרי. זה מאושר בסוף הלכה ד' שבה הרמב"ם אומר במפורש: "אף על פי שהן מעכבין את התשובה, אין מונעין את התשובה."

2) על איזו תשובה מדובר?

כאן מדובר על **תשובה כללית** – להיות אדם טוב יותר, לא רק להפסיק דבר ספציפי אחד. אך גם עבור אדם זה אפשר לחלק: (א) להפסיק לעשות עבירה מסוימת, (ב) תשובה רחבה יותר – להיות עובד ה'.

3) מקור הרשימה – הרי"ף במסכת יומא

הכסף משנה ואחרים מחפשים את מקור כ"ד הדברים. הרי"ף במסכת יומא **מביא את הרשימה**, אך לא נמצאה ברייתא או גמרא ברורה שהיא המקור. חשבו שזו ברייתא, אך הרמב"ם עצמו בתשובה כתב שאינו יודע אם הרי"ף חיבר זאת בעצמו או לא. הרמב"ם אומר: **חלק מהדברים כתובים במפורש במשנה ובתלמוד, ואחרים אפשר ללמוד "בביאור יוצא" – בקל וחומר ממה שכתוב.**

4) עבודתו של הרמב"ם – קטגוריזציה

הרמב"ם לא רק העתיק את רשימת הרי"ף. הוא:

- הסביר מה הבעיה בכל דבר

- הסביר מדוע זה "כאילו מעכבות התשובה"

- **יצר קטגוריות משלו** (ארבעה כאלה, חמישה כאלה, וכו') – זה לא כתוב אצל הרי"ף, זהו חידושו של הרמב"ם.

זה מושווה להלכות תלמוד תורה, שבהן גם הרמב"ם לקח רשימה של כ"ד דברים (כ"ד דברים שחייבים נידוי) מחז"ל, אך שם המספר כ"ד עצמו מחז"ל. **כאן המספר כ"ד מהרי"ף, אך הקטגוריות הפנימיות הן של הרמב"ם עצמו.**

קטגוריה ראשונה: "ארבעה מהן עון גדול" (הלכה ב-ג)

פשט: אב הרואה את בנו הולך בדרך רעה ואינו מעכב אותו — מכיוון שהבן ברשותו, זה כאילו החטיא אותו.

חידושים:

- **"תרבות רעה" — פירוש:** "תרבות" הוא כמו "ריבוי" — הוא גדל ברע, הוא שואף להתעמק בדברים רעים. לא שהאב גורם לו באופן אקטיבי להיות רע, אלא הוא לא מעכב אותו מלהיות רע מעצמו.

- **"בנו ברשותו" — המפתח:** דווקא מכיוון שהבן ברשותך, יש לך אחריות. על אדם אחר אין לך אותה אחריות. אך — אם הבן כבר "יצא מרשותו" (הוא כבר גדול מספיק), אז זה כבר לא נחשב. הרמב"ם מביא את הגמרא ש"המכה בנו הגדול עובר על לפני עור."

- **מוסר למעשה:** לעיתים קרובות אנשים לא תופסים שילדיהם עדיין "ברשותם" — שהאב יכול לומר לו מילה אחת והוא יפסיק ללכת עם חברים רעים. אומרים "זה לא אשמתי, יש לו חברים רעים" — אך אם אתה יכול למחות, אתה מחויב.

ד) בכלל זה — כל שאפשר בידו למחות

רמב"ם: "בכלל אומרים זה, כל שאפשר בידו למחות באחרים, בין ברבים בין ביחיד, ולא מיחה אלא הניחם בכשלונם."

פשט: כל מי שיש לו כוח על אחרים ויכול למחות בהם, והוא לא עושה זאת — נכלל באותו כלל.

חידוש: מזה מבינים טוב יותר את היסוד של "מעכב תשובה" — זה לא הולך רק על בנך עצמו, אלא על כל אדם שבהשפעתך.

הסבר כללי — מדוע שלושת הדברים הראשונים "מעכבי תשובה"?

- **טעם פשוט:** אפילו אם אתה עושה תשובה, אותו אדם עדיין לא עשה תשובה. תשובתך אינה שלמה כל עוד הוא עדיין בחטא. הדרך לתשובה היא: לך והחזר בתשובה את הרבים, את היחיד, את בנך. אך כל עוד אינך עושה זאת — חסר תנאי גדול בתשובתך.

- **חילוק בין "קשה" ל"בלתי אפשרי":** מאוחר יותר יהיה לרמב"ם קטגוריה של דברים שקשים כי יש הרבה אנשים (אך אפשר לסיים זאת). כאן זה מעכב עמוק יותר — ב"מדרך טובה לדרך רעה" או "תרבות רעה" זה ממש נס להחזיר אדם. זה לא רק קשה למצוא הרבה אנשים, אלא עצם התהליך של החזרת אדם מקולקל בתשובה הוא כמעט בלתי אפשרי.

- **"אינו מניחין אותו לעשות תשובה" — מה זה אומר?** לא רק שקשה לתקן את החטא הספציפי. הקב"ה לא נותן לו לעשות תשובה באופן כללי — הוא בא ביום כיפור, הוא רוצה להיות טוב יותר, אך הוא לא מקבל התעוררות. כל היהודים מקבלים התעוררות ביום כיפור, והמחטיא את הרבים לא מקבל.

ד) האומר אחטא ואשוב, אחטא ויום הכיפורים מכפר

רמב"ם: "האומר אחטא ואשוב... בכלל זה האומר אחטא ויום הכיפורים מכפר."

פשט: מי שמשתמש בתשובה או ביום כיפור כמוטיבציה לחטא — הוא חושב "אחטא, אוכל לעשות תשובה אחר כך" — אצלו תשובה אינה רצינית.

חידושים:

- **מדוע זה מעכב:** אצל אדם זה תשובה היא "בדיחה" — הוא חוטא עם התשובה. תשובתו אינה רצינית כי הוא כבר מתכנן לחטא שוב. הקב"ה לא לוקח ברצינות תשובה כזו.

- **לשון הרמב"ם:** הרמב"ם אומר: "לא יסייע השם לעשות ביום הכיפורים מה שבא יראה שיתכפר בו." זה אומר: הקב"ה לא סתם מוחל ביום כיפור — הקב"ה עוזר שביום כיפור יהיה ישוב הדעת ויוכלו לעשות תשובה. אצל אדם זה הקב"ה לא יעזור — דווקא ביום כיפור תהיה לו צרה, לא יהיה לו ישוב הדעת, לא יקבל התעוררות.

- **חילוק מהגמרא ביומא:** הגמרא ביומא אומרת "אחטא ואשוב, אחטא ואשוב" — פעמיים — והטעם הוא "עבר עבירה ושנה בה נעשית לו

רמב"ם: "ארבעה מהן עון גדול, והעושה אחד מהם אין הקדוש ברוך הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי גדול חטאו."

פשט

ארבעה מכ"ד הם עבירות חמורות, והקב"ה אינו עוזר לאדם לעשות תשובה, בגלל גדול חטאו.

חידושים וביאורים

1) מה משמעות "אין הקב"ה מספיק בידו"?

בדרך כלל, כאשר אדם רוצה לעשות תשובה, הוא מקבל סייעתא דשמיא — **"הבא לטהר מסייעין אותו"**. הקב"ה נותן מחשבות טובות, אנשים מתעוררים לתשובה. על ארבעת החטאים הללו האדם אינו מקבל את העזרה — עליו לעבוד קשה יותר על תשובה בעצמו. "מספיק בידו" לא אומר שזה בלתי אפשרי — הקב"ה לא מונע ממנו לעשות תשובה — הוא רק לא מקבל עזרה. הוא עדיין יכול לעשות תשובה, אך עליו לעבוד קשה יותר.

סייעתא דשמיא לתשובה היא "מסוגל לתשובה" — הקב"ה נותן לאנשים מחשבות טובות, אנשים מתעוררים בימים נוראים. על חטאים אלה זה לא בא.

א) המחטיא את הרבים

רמב"ם: "המחטיא את הרבים, ובכלל עון זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה."

פשט: מי שגורם לרבים לחטא, או מי שמעכב רבים מלעשות מצוה.

חידושים:

- **חילוק בין "מחטיא את הרבים" בפרק ג' ולכאן:** בפרק ג' (ב"אין להם חלק לעולם הבא") זה כנראה מקרה חמור יותר — מי שעומד "ביד רמה" נגד כלל ישראל והתורה. כאן זה יכול להיות על מעשה קל הרבה יותר — למשל, מי ששוחח בקול רם בתפילה וכל בית הכנסת לא מתפלל כראוי בגלל זה. זה גם "מחטיא את הרבים" אך במדרגה נמוכה יותר.

- **"מעכב את הרבים מלעשות מצוה" — מה זה אומר למעשה?** זה יכול גם לומר: קבוצת יהודים רוצים להתפלל בכוונה והוא מפריע לכוונתם; או רוצים לעשות מנין בעיירה והוא לא מצטרף לפרויקט. הוא לא גורם לאף אחד לעשות עבירה, אך הוא לא מצטרף לפרויקט המצווה.

- **מידה כנגד מידה:** המחטיא את הרבים הוא ההיפך ממחזיר בתשובה — הוא "מחזיר בשאלה". ממילא יש מידה כנגד מידה ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה."

ב) המטה חבירו מדרך טובה לדרך רעה

רמב"ם: "המטה חבירו מדרך טובה לדרך רעה, כגון מסית ומדיח."

פשט: אפילו עבור יחיד אחד — הוא הופך אותו מאדם טוב לאדם רע.

חידושים:

- **חילוק בין רבים ליחיד:** רבים אפילו חטא קטן יותר מספיק (מעכב מצווה, מפריע לתפילה). ביחיד צריך להיות דבר הרבה יותר חמור — הוא הופך אותו ממש לקלוקל, מדרך טובה לדרך רעה. לא רק עבירה אחת, אלא הוא משחית את כל האדם.

- **"כגון מסית ומדיח" — לא דווקא עבודה זרה:** כאן הוא מתכוון למי ש"דומה" למסית — הוא חבר רע שהופך בחור טוב לבחור רע. מסית לעבודה זרה (שכבר נדון כחמור יותר — אין תשובה או כפרה) הוא מדרגה גבוהה יותר.

- **מקור מתוספתא נדרים:** הרמב"ם מביא קל וחומר מנכסי עיר הנדחת שנשרפים — שזה דווקא קשור למסית ומדיח.

ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בו

רמב"ם: "הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בו... הואיל ובנו ברשותו, אילו מיחה בו הוי פורש, ונמצא כאילו החטיאו."

אומר דברי כיבושין, המגיד אומר דברי התעוררות — הוא מתרחק, הוא עושה מחלוקת, הוא הולך.

2. החילוק בין "פורש מן הצבור" ל"חולק על דברי חכמים": שניהם דומים, אך "פורש מן הצבור" הוא מנותק מהציבור, ו"חולק על דברי חכמים" הוא ספציפית מנותק מהחכמים. בישיבה שלו לא יכולים ללמד אותו את השולחן ערוך של תשובה כל כך טוב.

ג) המבזה את המצוות

רמב"ם: "המבזה את המצוות... כיון שנתבזו בעיניו, הרי הוא רודף אחריהן ואינו עוזבן. ואם לא יעזבם, מה יזכה?"

פשט: מי שמזלזל במצוות ולא לוקח אותן ברצינות. הוא אולי אפילו לא עובר על המצוות, אך הן לא חשובות לו. כאשר מבזים מצווה, רודפים אחר החטא ולא עוזבים אותו, ולכן לא יכולים לעשות תשובה.

חידושים:

1. החילוק בין מי שנכשל למי שמבזה: מי שיועד שתפילין קדושים, הוא יודע את כל המעלות, אך הוא נכשל לפעמים — הוא יעשה תשובה ויתחיל שוב. אך מי שאומר "זה לא כל כך חשוב להניח תפילין" — הוא ביזה את המצווה, והוא חוסם לעצמו את דרכי התשובה.

2. אדם עושה תשובה רק על דברים שהוא זוכר שהם חשובים. הדברים שהוא כבר זילזל בהם — על זה הוא לא יעשה תשובה.

3. חידוש מיוחד אודות מצוות שסגולתן תשובה: מצוות כמו תקיעת שופר, שהרמב"ם למד קודם שסגולתה לעורר תשובה — אם אדם אומר "שופר? זה רק מנהג, לא כל כך חשוב" — הוא לא יזכה לא רק במצווה עצמה, אלא גם במה שהמצווה עושה (מעוררת תשובה).

4. אפילו אם הוא יעשה תשובה, אך על כל המצוות שהוא מזלזל בהן הוא לא יעשה תשובה. הוא יבוא לבית הכנסת ויזכור שאמונה בה' חשובה, אך המצוות שהוא מזלזל בהן — על אלה הוא לא יעשה תשובה. תשובתו לא תהיה שלמה. זה מתאים ליסוד שתשובה לא אומרת רק להפסיק לעשות עבירות, אלא "מטהר מחטאים" — להיות אדם טוב יותר.

ד) המבזה רבותיו

רמב"ם: "המבזה רבותיו... גורם להם לדחפו ולעזובו... כמו שאירע ליהושע וגחזי."

פשט: מי שמבזה את רבותיו. זה גורם לכך שהרבנים — שגם הם בני אדם — לא יקרבו אותו, לא יעוררו אותו, ידחפו אותו. כפי שקרה עם יהושע (בן פרחיה) וגחזי, שהיו להם רבנים גדולים אך מכיוון שבזו את רבותיהם, רבותיהם לא יכלו להחזיר אותם.

חידושים:

1. הרבנים גם הם לא מלאכים — "הם בני אדם". כאשר תלמיד לא בא בדרך ארץ, הרבנים ידחפו אותו — לא כי הם רעים, אלא כי כך זה עובד.

2. הרמב"ם לא מאשים רק את הרבנים. הגמרא (סוטה מז). אומרת "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כיהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיים, ולא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיים" — הגמרא מאשימה את הרבנים שלא קירבו. אך הרמב"ם אומר שגם התלמיד צריך להאשים את עצמו, כי הוא התחיל בכיזוי הרב.

3. יכולים להיות אנשים שעשו עבירות חמורות יותר מיהושע וגחזי, אך מכיוון שלא ביזו את רבותיהם, רבותיהם יכלו להחזיר אותם בתשובה. אך ברגע שמבזים את הרבנים — אפילו בדבר קטן — אין מי שיחזיר אותם.

4. הלכה למעשה: יוצא כמה צריך להיות דבוק ברבותיו, בחכמים, בציבור.

ה) השונא את התוכחה

רמב"ם: "שונא את התוכחה... לא יניח לו דרך תשובה... שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו, גורם לו תשובה."

פשט: מי ששונא כשמוכיחים אותו. הוא לא נותן לרבו לומר לו מוסר, הוא לא נותן לאנשים להראות לו את חולשותיו. תוכחה גורמת לתשובה —

כהיתר. "משמע בגמרא שהפשט הוא שהוא כבר חטא פעמיים, אז נעשה קשה. הרמב"ם לא מביא פשט זה — הוא לומד שכבר פעם אחת "אחטא ואשוב" מספיק — עצם התכונן לחטוא על סמך תשובה הוא מעכב.

- מהו "אחטא ואשוב" אמיתי? "אחטא ואשוב" אמיתי פירושו: הוא חוטא על התכנית לעשות תשובה — כלומר, התשובה היא הסיבה שהוא חוטא. זה לא אותו דבר כמו מי שעושה תשובה ונופל בחזרה — זו חולשה, אך לא "אחטא ואשוב." ב"אחטא ואשוב" התשובה עצמה היא הכלי לחטא.

- חילוק בין "מבזה את החטא" ל"מכיר במגבלותיו": מי שאומר "אשובה ואחטא" (תשובה תחילה, אחר כך חטא) דווקא מכיר במגבלותיו — הוא יודע שהוא אדם שנופל במהירות. זה סוג אחר של דבר מאשר לבזות את החטא. מי שמבזה את החטא — הקב"ה אומר "לא אתן לך לעשות תשובה." אך מי שמכיר בחולשותיו הוא בקטגוריה אחרת.

קטגוריה שנייה: "חמשה דברים שהעושה אותן... נועלין דרכי התשובה בפניו" (הלכה ד)

רמב"ם: "חמשה דברים הן המעכבין את התשובה מפני עושיהן" פשט

אלה אינן עבירות חמורות בעצמן, אלא דברים שחוסמים את דרך התשובה — הם גורמים לכך שיהיה קשה מאוד לעשות תשובה. כמו דלת כבדה שצריך לעבוד קשה מאוד לפרוץ.

א) הפורש מן הצבור

רמב"ם: "הפורש מן הצבור... לפיכך בשעה שיעשו תשובה לא יהיה עמהן."

פשט: מי שמתנתק מהציבור. כאשר הציבור עושה תשובה — בעצרת תשובה, בדברי כיבושין, בסליחה וכפרה — הוא לא שם, והוא לא יכול לזכות בזכויות הציבור.

חידושים:

1. זה לא אומר רק פורש קיצוני כמו מומר או רשע (כפי שלמדנו בחלק אחר). אפילו מי שלא הולך לבית הכנסת כשיש עצרת התעוררות, או כשהרב אומר דברי מוסר — זה גם בכלל "פורש מן הצבור" בהקשר זה.

2. "ביי איינער זוכה יאמרו בסוכות של עושים" — אינך זוכה בזכויות שהציבור עושה. בחטא עם העולם היית שם (במסעדה שבה כולם מתאספים), אך בתשובה אינך שם?

3. אפילו "שטיבל אידן" או קבוצות דתיות שמחזיקות בעצמן כיחידים — גם הם מפסידים משהו מזה. כי העולם עושה לפעמים תקנות, ואתה לא שם. כל אחד צריך לעשות תקנות הציבור מסוימות.

4. מסקנה למעשה: מי שהולך לכל דרשת מוסר יש לו תשובה חזקה מאוד, כי הוא מנצל את כל הזדמנויות התשובה. מי שהולך רק ביום כיפור לבית הכנסת מפסיד את רוב הזדמנויות.

5. אך גם להיפך: יכול להיות מי ש"יותר מדי ציבור" — הוא הולך רק כדי להיות שם, אך הוא אף פעם לא עושה תשובה בעצמו. הוא כבר "בושה אמיתית".

ב) החולק על דברי חכמים

רמב"ם: "והחולק על דברי חכמים... לפי שמחלוקתו גורם לו לפרוש מהם."

פשט: מי שחולק על דברי חכמים. מחלוקתו גורמת לכך שהוא מתרחק מהם, והו

א לא ידע את דרכי התשובה.

חידושים:

1. "חולק" לא אומר שהוא מתוכח או נלחם. זה אומר כמו "חולק על רשותו של רבו" — הוא עושה ישיבה משלו, דרך משלו. כל פעם שהרב

לעשות תשובה, אך לא תשובה גמורה.

חידושים (כללי)

בכל עבירות שבין אדם לחבירו קשה, כי לא יודעים בוודאות שהשני ימחל (אפשר אפילו ללכת לקבר). אך כאן קשה מאוד — לא יכולים אפילו לעשות את המינימום של בקשת מחילה, כי לא יודעים מי הניזק. בעבירה רגילה שבין אדם לחבירו, אפילו אם השני לא מחל, לפחות עשו את ההשתדלות. כאן חסר אפילו זה.

א) המקלל את הרבים

רמב"ם: "המקלל את הרבים, ולא קילל אדם ידוע כדי שישבו אליו ויבקש ממנו שימחול לו."

חידושים:

- כאשר מקללים אדם ספציפי, אפשר ללכת לבקש ממנו מחילה. אך כאשר מקללים קבוצה שלמה (רבים), לא יכולים לבקש מחילה מכל אחד ואחד.

- **חידוש (בדרך צחות):** אם מקללים, לפחות יקללו אדם ספציפי, כדי שיוכלו לעשות תשובה! זה מראה שקללות כלליות הן במובן מסוים יותר גרועות — וגם "פחדניות" — כי לא לוקחים אחריות על אדם ספציפי.

ב) החולק עם הגנב

רמב"ם: "החולק עם הגנב, לפי שאינו יודע גניבה זו של מי היא, אלא גנב גונב מרבים ומביא לו והוא לוקח."

חידושים:

- החולק עם הגנב אינו הגנב עצמו, אלא מי שקונה ממנו, מלבין את כספו, מתחלק עמו — הוא ה"מלבין" של הגנב.

- **שני טעמים מדוע תשובה קשה:** (א) מעשית — הוא לא יודע ממי הגניבה, כי הגנב גונב מאנשים רבים. לגנב עצמו יש כנראה רשימה של קורבנותיו, אך החולק לא יודע כלום. (ב) מחטיא את הרבים — הוא מחזק יד הגנב, הוא עוזר לגנב להמשיך לחטוא.

- **חידוש:** כאן רואים ש"מחטיא" לא אומר רק כאשר גורמים למישהו לחטוא, אלא גם כאשר עוזרים לו בחטאו. הגנב כבר גנב קיים — החולק לא הופך אותו לגנב, אלא הוא מחזק את ידו.

- יש איסור של "לפני עור" — יסוד בהלכות גזילה שאסור לקנות דבר גנוב. במובן מסוים זה יותר גרוע מגניבה עצמה, כי לא יכולים לעשות תשובה.

ג) המוצא אבידה ואינו מכריז

רמב"ם: "המוצא אבידה ואינו מכריז עליה להחזירה לבעליה... לאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר."

חידושים:

- בסך הכל זו מצוות עשה (ולא תעשה) של השבת אבידה, אך מעשית תשובה קשה כי אחרי זמן לא יודעים יותר למי להחזיר.

- **עצה מעשית:** לכן צריך מיד להכריז, כי אז אולי בעל האבידה יבוא. עשר שנים מאוחר יותר כבר לא ידעו מי זה היה.

ד) הגוזל עניים ותומים ואלמנות

רמב"ם: "הגוזל את העניים ואת היתומים ואת האלמנות... אלו בני אדם גלמודים הם, וגולים מעיר לעיר ואין להם מכיר, כדי שידע השודד זה של מי הוא ויחזירנו לו."

חידושים:

- הרמב"ם מתאר עניים, יתומים ואלמנות כ"גלמודים" — אומללים, אנשים אומללים ללא כתובת, ללא פרסום, ללא יציבות. הם נודדים מעיר לעיר, אף אחד לא מכיר אותם. לכן הגזלן לא יכול לדעת ממי גזל.

- **חידוש:** אצל בעל בית רגיל בבית הכנסת עם כתובת יודעים למי להחזיר. אך עניים יתומים ואלמנות — מלבד שיש חומרא נוספת כי יש מצוות

כאשר מודיעים לאדם על עבירותיו ומביישים אותו, זה גורם לתשובה. אך אם הוא לא נותן, הוא לא יכול לעשות תשובה.

חידושים:

1. **הרמב"ם לא אומר שצריך לאהוב תוכחה.** מהי תוכחה? מביישים אותך, מזכירים את חסרונותיך. מדוע לא צריך לשנוא אותה? כי היא מזכירה את חסרונותיך וזה גורם לתקן את עצמך.

2. **ראיות מהתורה שתוכחה גורמת תשובה:** הרמב"ם מביא פסוקים:

- "וזכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלקיך במדבר"

- "ממרים הייתם עם ה'"

- "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות"

- "עם נבל ולא חכם" — משה רבינו מוכיח את ישראל

- ישעיהו: "הוי גוי חוטא עם כבד עון, בנים משחיתים"

- ישעיהו: "ידע שור קונוהו... וישאל לא ידע, עמי לא התבונן" — שור מכיר טובה לבעליו, וישאל לא

- "וידעתי כי קשה אתה וגיד ברזל ערפך ומצחך נחושה" — עקשנות ועזות

- "קרא בגרון אל תחשוך הרם כשופר קולך" — הקב"ה מצווה על ישעיהו שיצעק לישראל על חטאיהם

3. **קושיה ותירוץ:** אם רוב האנשים שונאים תוכחה, מדוע התורה עצמה ממשיכה לחייב "להטיף" על ישראל? **תירוץ:** התורה עצמה — שישאל אוהבים — מראה דרך תוכחה שלה שזה לא כי הקב"ה שונא את ישראל, אלא כי הוא רוצה שיעשו תשובה. תוכחת התורה היא מודל לאיך תוכחה צריכה לעבוד.

חיוב תוכחה — המוכיח

רמב"ם: "לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם, שיהא מוכיח לרבים ומחזיר בתשובה."

פשוט: בכל קהילה צריך להעמיד חכם גדול, זקן, ירא שמים מנעוריו, שאהוב לאנשים, שהוא יוכיח את הציבור ויחזיר אותם בתשובה.

חידושים:

- המוכיח צריך להיות "אהוב להם" — אהוב לאנשים. זהו תנאי בתוכחה.

- "וזה ששונא את התוכחות... לפיכך יעמוד בחטאותיו שהן בעיניו טובים" — מי ששונא תוכחות, לא בא לשיעורים, לא שומע דברי תורה, נשאר בחטאיו כי בעיניו הם טובים. הוא משכנע את עצמו שאף אחד לא יודע טוב יותר ממנו.

- **כל חמשת הדברים של הקטגוריה השנייה קשורים בעצם לגאווה** — כל אחד לוקח את מצוותיו בריצינות אך מתרחק ממה שהוא לא רוצה לשמוע.

- [דיגרסיה:] פעם הייתה משרה מיוחדת של "מגיד" או "מוכיח" בעיר. היום זה כמעט לא קיים. מצוטט הגמרא: "אם יש בדור הזה מי שיוודע להוכיח" — צריך למצוא מי שהוא אוהב לציבור ויכול להוכיח. מוזכר מעשה על הגאון מווילנא והרב מצאנו שחיפשו מי שיאמר להם מוסר. הנקודה: עבור מי שבמעמד של כוח קשה מאוד למצוא מוכיח. רבי יוחנן בן זכאי אמר שצריך גם להוכיח אותו.

קטגוריה שלישית: "חמשה דברים... אי אפשר לו שישבו בתשובה גמורה" — עבירות שבין אדם לחבירו (הלכה ה)

רמב"ם: "ומהם חמשה דברים העושה אותן אי אפשר לו שישבו בתשובה גמורה, לפי שהן עבירות שבין אדם לחבירו ואינו יודע חבירו שחטא לו כדי שישבו ויחזיר לו מה שגזל או עשק או ימחול לו."

פשוט

עוד קבוצה של חמישה דברים — כאן הבעיה היא שאלה עבירות שבין אדם לחבירו, אך לא יודעים מי החבר, כך שלא יכולים לבקש ממנו מחילה. אפשר

מיוחדות (לא תענון כל אלמנה ויתום), גם מעשית בלתי אפשרי למצוא אותם.

- [דיגרסיה]: זה מראה כמה עגומים היו הזמנים הישנים — עניים יתומים ואלמנות היו אנשים נודדים ללא יציבות. אך גם היום זה יכול להיות — אלמנה שנאחזת באנשים שונים, יתום שמסתיים ברחוב.

ה) המקבל שוחד להטות דין

רמב"ם: "המקבל שוחד להטות דין."

חידושים:

- **החידוש העיקרי:** לא רק ששוחד הוא איסור, אלא תשובה כמעט בלתי אפשרית. מדוע? כי "**שוחד יעוור עיני חכמים**" — ברגע שלקח שוחד, הוא **איבד את החשיבה הברורה**. הוא כבר לא יודע מה היה הפסק האמיתי. הוא משכנע את עצמו שהוא יודע את האמת, אך הוא כבר לא יכול לחשוב באובייקטיביות.

- **חידוש (העמקה):** יכול להיות שמי שנתן שוחד היה חלקית צודק. אך אחרי שוחד כבר לא יכולים לחשב כמה אחוזים מהפסק היו אמת וכמה היו מעוותים על ידי השוחד. הוא "**מהפך בזכותו**" — הוא הופך הכל לטובתו של השני, אך לא יודע כמה הוא לגיטימי. זה הופך תשובה למעשית בלתי אפשרית — הוא לא יכול להחזיר את הפסק כי הוא לא יודע מה היה הפסק הנכון.

- [דיגרסיה]: בעיית השוחד קיימת גם בהקשרים רחבים יותר — ראש ישיבה שמקבל כסף מתורמים עשירים ואינו הוגן בין בחורים, זו גם צורה של שוחד/נגיעה. הוא כבר בכלל לא יזכור שלא היה הוגן.

- **חידוש כללי אודות שוחד:** בשוחד יש בעיה כפולה — מי שלוקח שוחד יש לו עבירה חמורה, אך מי שנותן שוחד גם עובר: (א) איסור לתת שוחד, (ב) "שמחזק ידו" — הוא עוזר למקבל השוחד לחטוא, (ג) "מחטיא" — הוא גורם לשני לחטוא. כלל הרמב"ם: כל עבירה שצריכה שני אנשים לעשות, השני הוא "מחטיא" — זו עבירה בפני עצמה. אך נראה שהיבט ה"מחטיא" הרמב"ם מוסיף רק כענף (תוספת).

קטגוריה רביעית: "חמשה דברים... שהעושה אותן מדמה בנפשו שאין זה חטא" (הלכה ד, המשך)

רמב"ם: "דברים שהעושה אותן... מדמה בנפשו שאין זה חטא."

פשט

אלה עבירות שאנשים חושבים שהן קטנות ולכן לא עושים תשובה. הבעיה בכל חמשת הדברים היא שאנשים לא תופסים שזו עבירה, ממילא לא עושים תשובה.

א) האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה

חידושים:

- מי שאוכל אצל עני שהזמין אותו אך באמת אין לו מספיק. זה בעצם עניין של גזל — כי בעל הבית לא באמת הקנה לו את האוכל, אלא הוא אמר זאת "בלית ברירה" (מחוסר ברירה), והאדם "מדמה שלא חטא."

- [דיגרסיה]: צדיקים מצאו דרך לצאת מזה — כאשר עני הזמין אותם, אמרו "הרופא לא נותן לי לאכול", ואמרו ש"הרמב"ם (כרופא) לא נותן לאכול מסעודת הרשות."

ב) המשתמש בעבוטו של עני

חידושים:

- "עבוט" פירושו משכון, כמו הפסוק "השב תשיב לו את העבוט". כאשר עשיר נותן דבר זהב כמשכון, לא ישתמש בו או ישלמו על הפחת. אך במשכון של עני — קרדום, מחרשה, כלים זולים — האדם חושב "מה כבר יקרה?" אך עם כל שימוש זה נעשה קצת פחות שווה, והוא גוזל גזילה קטנה מהעני.

ג) "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" — הסתכלות על עריות

חידושים:

- האדם חושב שלא חטא כי הוא לא בעל, לא נגע, לא עשה קירבה לעריות. אך הוא לא יודע ש"ראיית העיניים עוון גדול" — ההסתכלות עצמה היא עוון, "שגורמת לגופו של ערוה."

- **חידוש חשוב:** הרמב"ם אומר "עוון גדול" — אך "גדול" פירושו כאן "לפי ערך" — גדול כי זה מביא לגופו של מעשה. זה כמו אבק גזל, אבק לשון הרע — החומרא היא דווקא כי זה דבר קטן, ומכיוון שזה דבר קטן האדם חושב שאין כאן כלום, וזה מביא לחומרא לגבי תשובה. אפילו הוא לא נכשל למעשה, הוא צריך לעשות תשובה על ההסתכלות עצמה, **לפני שזה מגיע למעשה**.

ד) המתכבד בקלון חברו

חידושים:

- הרמב"ם כבר הביא זאת ב"אין להם חלק לעולם הבא". החידוש כאן: הוא לא רשע שאוהב לצער את השני. הוא פשוט מחפש כבוד. השיטה שלו — הוא לא כל כך חכם כמו הרב או תלמיד חכם, אך הוא יותר חכם מעם הארץ, אז הוא תמיד עושה ניגוד — הוא שואל את עם הארץ, הוא חזק יותר מהחלש. הוא חושב שאין כאן חטא כי הוא לא עושה רע באופן אקטיבי — "**בליבו שאין בו חטא, ולא יתגאה בו ולא יבוש**" — הוא לא מרגיש כלום. רק הוא משווה "מעשיו הטובים וחוכמתו למול מעשה חברו וחוכמתו".

- [דיגרסיה]: זה קשור למנהג של ביקורת על אחרים — כאשר מבקרים אחר, זה לעיתים קרובות כי "כך הוא נראה הרבה יותר טוב." זה חטא של ענווה — במקום להיות גאה ולומר "אני טוב יותר", הוא מבקר את השני.

ה) החושד בכשרים

חידושים:

- זה לא אומר שהוא מאשים אותם בפירושו — **"בדעתו"

— הוא חושב בליבו רע על השני. "**יחשוב במחשבתו שמא אלו חטאו, שמא הוא זלזל**". הוא אומר "**יכול להיות**". העבירה היא: "שמעמיד אדם כשר בדעתו כבעל עבירות" — הוא מעמיד אדם טוב במחשבתו כבעל עבירה. זהו "חטא בדעות" — הוא מסתכל מלמעלה על אנשים.

- **חידוש בדין לכף זכות:** כאן נראה ש"דן לכף חובה" לא אומר רק במעשה (איך מתייחסים לשני), אלא אפילו במחשבה — אדם לא רשאי לחשוב רע על אחר ללא ראיות. זה קשור לנקמה ונטירה — איך מדברים על אנשים קשור לכל איך שופטים אותם.

- **השוואה בין מתכבד בקלון חברו לחושד בכשרים:** זה כמעט אותו דבר — מתכבד בקלון חברו עושה זאת לאחרים (חיצוני), חושד בכשרים הוא לעצמו (פנימי). שניהם באים מכך שהוא חושב שהוא טוב יותר מאחרים.

קטגוריה חמישית: "חמשה דברים... שאדם נמשך אחריהן" — מידות רעות (הלכה ד, סוף)

רמב"ם: "וחמישה דברים, העושה אותן אי אפשר לו שישבו תשובה גמורה, לפי שהן עבירות שאדם נמשך אחריהן והן קלות בעיניו, וחושב שאינו חטא... לפיכך צריך אדם ליהרר מהן שמא ידבק בהן, ואלו הן דעות רעות עד מאד."

פשט

אלה מידות רעות ש"ממכרות" — נמשכים אליהן, הן נעשות "דביקות" — דבקות, מדבקות. אדם צריך מאוד להיזהר שמא כבר נלכד בהן.

חידושים וביאורים

הרמב"ם מונה:

1. **רכילות** — הולכת רכיל והבאת מידע שלילי מאחד לשני.

2. **לשון הרע** — הרמב"ם כבר אמר שבעל לשון הרע אין לו חלק לעולם הבא. החידוש כאן: מלשון הרע "רגילה" נעשים בעל לשון הרע — זהו היבט

זה בעל תשובה, ויש לו חלק לעולם הבא."

פשט

כל 24 הדברים, למרות שהם מקשים ומאריכים את התשובה, אינם מונעים תשובה לחלוטין. אם אדם עושה תשובה מהם, הוא נעשה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא.

חידושים וביאורים

- **החילוק בין "מעכב" ל"מונע":** "מעכב" פירושו שזה מקשה, זה מאט, זה נמשך יותר. "מונע" פירושו שזה חוסם לחלוטין. הרמב"ם מבהיר שאף דבר אינו מונע תשובה — הקב"ה תמיד מקבל תשובה.

- **המילה "בעל":** האדם עובר מלהיות "בעל חימה" או "בעל לשון הרע" להיות "בעל תשובה" — אותה מילה "בעל" (בעלות, זהות) מתהפכת מרע לטוב.

- **מדוע הרמב"ם מונה את כל 24 הדברים?** המטרה אינה לומר שלא יכולים לעשות תשובה — להיפך, המטרה היא שידעו על מה צריך לעבוד, שיתמקדו בעשיית תשובה אפילו כשזה קשה. זו "העבודה" — לדעת היכן הקשים נמצאים כדי להילחם בהם.

- **חזרה לתחילת הפרק:** "מונע" לא אומר שהקב"ה לא מקבל תשובה מאנשים כאלה. "מעכב" אומר רק שזה קשה יותר, אך כל המטרה של המנייה היא לעודד תשובה, לא להרתיע ממנה.

ה"נמשך". מלשון הרע פשוטה נעשים "בעל" לשון הרע — מתחילים ליהנות מזה, זה נעשה מציאות, חלק מזהות האדם, וזה מקשה על התשובה.

3. **בעל חימה** — אדם שתמיד כועס.

4. **בעל מחשבות רעות** — זה לא אומר הרהורי עבירה במובן הקלאסי (בין אדם למקום), אלא מחשבות רעות של **בין אדם לחבירו** — קנאה, תאוה, כבוד, גאווה. כל הדברים בקטגוריה החמישית הם ענייני בין אדם לחבירו, מידות הקשורות לאיך מתייחסים לאחרים.

5. **המתחבר לרשע** — שילמד ממעשיו ויירשמו בליבו, הוא **ששלמה אומר "ורועה כסילים ירוע"** — מי שמבלה עם כסילים נעשה בעצמו רע.

חידוש כללי: כל חמשת הדברים בקטגוריה האחרונה באים מהלכות דעות. הרמב"ם עצמו אומר: **"כבר ביארנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהם תמיד"** — כבר דיברתי על כל הדברים האלה בהלכות דעות. בעל חימה הוא בפרק ב' (נגד כעס), המתחבר לרשע הוא שם בהרחבה, בעל מחשבה רעה גם שם. הרמב"ם עושה חיבור: המידות הרעות שכבר תיאר בהלכות דעות כדברים שצריך להימנע מהם בכלל, הן גם ספציפית מעכבי התשובה.

סוף הלכה ד — מסקנת הרמב"ם

רמב"ם: "כל אלו הדברים וכיוצא בהן, אף על פי שהן מעכבין את התשובה, אין מונעין את התשובה, אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי

תמלול מלא

הלכות תשובה פרק ד: כ"ד דברים המעכבים את התשובה

הקדמה: חזרה על הפרקים הקודמים

דובר 1:

אנחנו לומדים פרק... איזה פרק? פרק ד'. אז הלכות תשובה למדנו עד עכשיו את מצוות התשובה, שצריך לעשות תשובה, ועוד פרטים על תשובה. ובפרק האחרון למדנו את העניינים של מתי שוקלים עבירות וזכויות של אדם.

קודם כל, תשובה, העניין של חשבון הנפש, של להסתכל על המצב של מצוות ועבירות, יש את הפרטיות כשאדם עושה תשובה, הוא מחויב בדעות שהוא שוקל איך הוא עומד עם המצוות והעבירות שלו. ואז חישבנו שהקב"ה שוקל, הקב"ה מסתכל על העולם והקב"ה מסתכל על בני אדם, אם הם רבו חטאיו, רבו זכויותיו, וכן הלאה.

ומשם הלכנו לעוד עניינים דומים, לעניינים של האנשים שעבורם קשה מאוד מאוד לעשות תשובה, אנשים שחז"ל אומרים עליהם **"אין להם חלק לעולם הבא"**, הם לא יכולים לעשות תשובה.

ובזה היו גם שתי קטגוריות. היה אחד ש"אין להם חלק לעולם הבא" פירושו ממש ממש שאחד, שקשה להם מאוד לעשות תשובה, הם צריכים להשקיע עבודה גדולה לעשות תשובה. ושנית, שאם הם לא עושים תשובה, אין להם באמת שום חלק לעולם הבא, מיתה לבדה לא תעזור להם.

ואחר כך חישבנו עוד דברים שחז"ל אומרים עליהם **"אין להם חלק לעולם הבא"**, והרמב"ם אמר שחז"ל אמרו זאת כדי להוציא את חומר הדבר, אבל זה לא שייך ממש **"אין להם חלק לעולם הבא"**, אלא זה כדי לעורר כמה חזק צריך לעבוד על תשובה, ולהוציא כמה חמור זה, אף על פי שזה לא ממש באותה רמה **"אין להם חלק לעולם הבא"** כמו אלה שחישבנו בהתחלה.

כלומר, בהתחלה חישבנו רשעים, כלומר אפיקורסים, או אנשים שמצדדים כלל ישראל, או אנשים שעושים ביד רמה. הקטגוריה השנייה של דברים היו דברים יותר קלים, מי שמצדד יהודים אחרים, מלבין פני חבירו ברבים, וכו', אבל הם גם מספיק חמורים שחז"ל שמים אותם, עושים אותם ממש דומים ל"אין להם חלק לעולם הבא" כמו של הראשונים.

כאן הולך הרמב"ם, הולכים מעתה מקובא דלכאיל, לעוד דברים שאדם צריך מאוד מאוד לקחת ללב שהוא חייב לעשות תשובה, כי הוא יכול לחשוב שזה לא כל כך מסוכן, אבל באמת זה מאוד מאוד מסוכן. ועל זה שמים אותם בקטגוריה של הדברים המעכבים את התשובה.

מבנה של הלכות תשובה: עשרה פרקים

אני רוצה להוסיף או לעשות את הדרך שלי איך הייתי ממסגר את זה.

קודם כל, בואו נבין, יש הלכות תשובה עשרה פרקים, כן? עשרה פרקים בהלכות תשובה. הרמב"ם אמר בהקדמה שיש הלכות תשובה, **ועוד עיקרים מן האמונה כלולים עמהם**. אז בטוח שהראשונים, לכאורה אפשר לחלק את זה... אחר כך, הפרק השביעי צריך לראות, זה לא מסתדר כל כך טוב עם החלוקה שלי. אבל פחות או יותר אפשר לחלק את זה, הארבעה פרקים הראשונים הם הלכות תשובה, גם קצת רחב, כמו שאנחנו אומרים. אבל בואו נאמר, הלכות תשובה ודיני החרטה והיודוי וכו'. והששה פרקים השניים הם ממש, מתחיל מבחירה, והולך לשכר ועונש, עיקרי הדת, עיקרים מסוימים שקשורים לתשובה.

אז זה הפרק האחרון של תשובה, אז כמו שאתה אומר, האחרון, זה כמו האחרון, הדבר הקטן ביותר של תשובה.

מה שרציתי להדגיש, זה הזכיר לי שהרמב"ם הביא אתמול בפרק הקודם את הדברים שאין להם חלק לעולם הבא, שאומרים עליהם. הרמב"ם הוסיף עליהם חידוש מעניין, הוא אמר שכתוב אצל אומרי חכמים **שהרגיל בהם אין לו חלק לעולם הבא**.

דיון: המושג "הרגיל בהם" — חידוש של הרמב"ם

כן, הוא לא אומר פשוט שמי שפעם אחת מבזה תלמיד חכם ברבים זה כבר חטא כל כך גדול שאין לו חלק לעולם הבא. יכול להיות שזה פשט של הגמרא, אבל הרמב"ם מוסיף תנאי, שזה אומר **הרגיל בהם**. כמו שלמדנו אתמול, שזה אומר שזה אדם רע לגמרי שלא ראוי ללכת לעולם הבא. כן, אז ההרגלות, לכאורה היא סוג של... למדנו בהלכות דעות, כן, הרגלות פירושה שהוא נעשה אדם רע, הוא נעשה, הוא מקבל מידה רעה, הוא אדם רע.

ועכשיו, הפרק השישי, האחרון הוא...

אז מה הפירוש? כלומר, אפשר לפרש מעכב זה לתשובה, פשוט, אפילו בא יום כיפור, זה מעכב כמו שדם מעכב בקרבן, משהו דבר צח, אפילו הוא עושה תשובה עם כל ההלכות, אם הוא עשה את העבירה זה לא עוזר. כי אפשר לפרש, המילה מעכב משתמשים הרבה פעמים על לעכב, מעכב את זה, כלומר זה נמשך יותר. הרבה פעמים כאן מעכב פירושו שזה תנאי, כמו בקרבן, הדבר מעכב את הקרבן, אז זה כמו אחד מ, אין כפרה בלי זה. אבל כאן המעכב שהרמב"ם מדבר כאן, לכאורה הוא הבין שלישון חז"ל כאן מעכב פירושו מעכב את התשובה, זה עושה שהתשובה תימשך יותר.

דיון: על איזו תשובה מדברים?

אז איזו תשובה? אבל בואו גם נפרש, אולי למשל, כל פעם תשובה מספיק שיש וידוי עם חרטה, כאן צריך לעבוד יותר משהו, צריך עבודה יותר גדולה. אבל בואו נבין, על איזו תשובה מדברים כאן? כלומר, אם למישהו יש אחד מהדברים האלה, קשה לו יותר להפסיק לא להניח תפילין, או דבר כזה?

דובר 2:

אני חושב שזה חייב להיות שכאן תשובה מדברים על התשובה הרחבה יותר, שדיברנו יותר כמו שהוא נעשה אדם טוב יותר. וזה לא תשובה על דבר מסוים, זה יותר תשובה כללית, כמו.

דובר 1:

אני חושב שמה שאתה מתכוון לומר זה, יש איך תשובה מתקבלת בשמים, ויש איך האדם באמת משתנה. לכאורה, יכול להיות מסוימים מתכוונים לזה ומסוימים מתכוונים לזה, אבל יכול להיות שמעכב תשובה פירושו שלאדם הזה בא מאוד קשה לעשות תשובה, כי הוא מאוד תקוע בעבירה. אבל אפילו לאדם הזה אפשר לומר שיש שהוא יפסיק לעשות דבר מסוים, ויש תשובה רחבה יותר שהוא יהיה אדם טוב יותר, הוא יהיה עובד ה', הוא יהיה עובד ה' רגיל שעושה דברים טובים יותר.

מקור של הרשימה – רי"ף במסכת יומא

נכון, אז זה מאוד מעניין שהרשימה, ראשית, המילה שאמרת באה מהרי"ף במסכת יומא מביא את הרשימה, ואין שום מקור. חיפשתי בכסף משנה, ואחרים אומרים שהם לא מצאו את המקור של הרי"ף. הם חשבו שזו ברייתא, אבל העובדה היא שמצאו את זה אצל הרמב"ם עצמו בתשובה, כאן התשובה. איך בא המאמר רבינו יצחק, יצחק אלפסי, איך זה בא? הרמב"ם לא מצא שום מקור? הוא לא יודע אם הרי"ף עשה את זה אולי בעצמו או לא?

אבל הרמב"ם אומר, בוא הנה, חלק מזה רוב הדברים עומדים במשנה בתלמוד, כלומר כתוב שאלה דברים שמעכבות התשובה, והכניסו את זה לרשימה, ואחרים זה מביאור יוצא, כלומר אפשר לתלמוד את זה בקל וחומר ממהו שכתוב.

והרמב"ם אומר, כאן הוא כבר היה מסביר את כל הדבר, וגם הוא היה מסביר למה, סיבת היות כאילו מעכבות התשובה, והלכות תשובה בחבורנו זה הכולל כל דיני התורה. אז הרמב"ם עשה כאן דבר מאוד יפה, זה ממש דוגמה מהפעמים שהרמב"ם לקח גמרא או רי"ף, אני יודע, מקור קודם, והוא ממש הציג את זה. הוא לא סתם הדפיס מחדש את הרשימה, הוא גם הסביר מה לא בסדר עם כל דבר, והוא עשה את זה את קטגוריות משלו.

את זה הוא עשה קודם בהלכות תלמוד תורה, היה עשרה דברים אוכל, עשרים וארבעה דברים שחייבים על זה נידוי. את זה הוא כן לקח מחז"ל, נכון? את זה הוא לקח מחז"ל, הוא קצת שינה את זה, הוא קצת פירש, הוא קצת סידר, אבל הוא לקח את המספר עשרים וארבעה כתוב בחז"ל. העשרים וארבעה הוא הגיע בעצמו.

דובר 2:

לא, לא, לא, הלשון כ"ד זה המספר של הרי"ף.

דובר 1:

מה שלא כתוב זה הקטגוריות הפנימיות. הרמב"ם עושה מזה, ארבעה דברים כאלה, חמישה דברים כאלה, את זה הוא עשה בעצמו.

דובר 2:

אני רוצה רק דבר קטן, ההרגלות היא גם מאוד דומה למה שלמדנו, שמי שעושה אפילו רק עבירה קטנה, אבל הוא עושה אותה תמיד, והוא נעשה שם רגיל בה. אבל שם כבר כתוב שכל סוג של הרגלות היא כבר סוג של יד רמה, כמו שהוא... כשמישהו בדרך כלל עושה מצווה, יש לו הרבה מליצה יושר עליו, הוא לא לוקח את זה לידים. זה גדר אחר, אבל ההרגלות היא ענין של יד רמה.

דובר 1:

כן, נכון? ההרגלות היא ענין של סוג של מרידה, ו... אני לא הייתי ממש אומר את זה. כי להיפך, כלומר, אותה הרגלות היא לא על שהוא רגיל, אלא בגלל שהוא יד רמה. אבל יכולה להיות יד רמה בלי הרגלות, אולי כמו נוקם, אדם שפעם אחת עם חוצפה. שחוצפה היא דבר בפני עצמו. רגיל זה להיפך, הוא לא תופס, הוא מורד במלכות.

דובר 2:

כן, אבל הוא אומר, ישר עושה את זה תמיד, פשוט שהוא לא מתחשב בכלל בעבירה. כשמישהו רוב הזמן הוא מציית, הרבה פעמים הוא שוכח, פשוט שהוא מתחשב בעבירה. אבל הרגיל, הוא חתך את העבירה. זה דומה לאותו סוג.

דובר 1:

כן, אבל הייתי אומר שזה בעיה של כמו כפירה בכלל. כאן מדברים על בעיה שהוא נעשה אדם, כמו שהוא הציב נעשה לו כהיתר, זה יותר כמו שאתה אומר. אבל יש כמו "עבר ושנה בה", נעשה לו קשה לפרוש. דבר שני, לא שהוא נעשה נעשה לו כהיתר שהוא נעשה קצת כופר בעיקר, אלא הוא נעשה, נעשה לו קשה לפרוש, הוא נעשה תקוע. ובמיוחד בדברים מסוימים שהאדם נוטה. אפשר לומר שאלה הדברים שזה הסדר שנעשים תקועים בחלק הזה.

דובר 2:

אבל למשל על לשון הרע הוא אמר בבירור את המילה "בעל לשון הרע". בעל לשון הרע לא אומר שהוא מדבר פעם לשון הרע. הוא לשון הרעניק, הוא האדם שכל אחד מתקשר לשאול את לשון הרע.

דובר 1:

אני חושב שהרמב"ם בהלכות דעות גם עשה את החילוק של לומר לשון הרע וי'קובע עצמו לספר לשון הרע", שזה אנשים שעושים את זה כסדר.

פרק ד' – דברים המעכבים את התשובה: מהלך כללי

ואתו דבר, אם כך מבינים אנחנו שהדברים המעכבים את התשובה שאנחנו הולכים כאן לתמוד, זה גם דברים שהוא נעשה סוג כזה של אדם שנעשה לו קשה, הוא נעשה תקוע בעבירה שלו. נראה סיבות שונות אחרות, אבל הוא נעשה תקוע לדברים שלו. זה מאוד חשוב בהלכות תשובה שקשור לאיזה סוג אנשים. לא רק שהרמב"ם התחיל הלכות תשובה וצריך לעשות תשובה על העבירות, אלא לאט לאט הוא מתקרב שצריך להיות אדם טוב יותר. והמעכבי תשובה הם דברים שנעשים סוג כזה של אדם. באמת נראה שבסוף הפרק מציין הרמב"ם במיוחד שמונה דעות, שצריך להתנהג עם שמונה דעות. אז זה מקור גדול לדרך הזו.

הלכה א': עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה

טוב מאוד. אומר הרמב"ם בפנים: "עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה". עשרים וארבעה דברים מעכבים תשובה. זה מעניין, מעכב לא אומר... מעכב אומר בדרך כלל כמו לעכב. מישהו מעכב מישהו פירושו הוא מעכב אותו. לא מעכב, אבל זה לא מונע. כלומר אפשר לעשות תשובה, רק הם רוצים לדעת שהתשובה באה קשה. בדרך כלל תשובה היא לא כל כך קשה, או תשובה רגילה היא משהו שאפשר לעשות. כאן האדם צריך לעבוד יותר קשה על תשובה.

דיון: מה פירוש "מעכב"?

דובר 2:

לא מדברים כאן על מסית ומדיח לעבודה זרה ממש, כי זה בטוח מאוד מאוד חמור, שעבודה זרה כבר למדנו, על זה אין תשובה או כפרה, כי זה מאוד חמור. מדברים כאן על מי שהוא מסית ומדיח על אדם מסוים, הוא עושה אותו יהודי חלש יותר.

המקור מהתוספתא

תרגום לעברית

המשנה, הוא מביא את המקור, אחד המקורות שהוא לוקח הוא התוספתא בנדרים שמביאה קל וחומר מנכסי עיר הנדחת שנשרפים. זה מדויק. כלומר, מדברים כאן על מסית ומדיח, וזה לא נכון מה שאמרתי שלא מדברים על עבודה זרה, כי זה... אני מתכוון שזה מאוד מעניין, כי זה ממש מדה כנגד מדה.

כן, אתה עושה לאחר, אתה ההיפך ממחזיר בתשובה, אתה מחזיר בשאלה, מחטיא את הרבים. מעצם הדבר אתה לא מספיק שיהיה בידו לעשות תשובה, זו מדה כנגד מדה. אבל זה מעניין, כשעושים את זה לרבים זה אפילו חטא קטן יותר. לאדם אחד זה כשעושים אותו ממש כלה, עושים אותו מדרך טובה לדרך רעה.

כן, אם מתכוונים לומר, כן, היה לו חבר טוב, אותו היה בחור טוב, והוא עושה אותו בחור רע. מדרך טובה, היה חבר רע. אז יש מחטיא את הרבים, יש אדם אחד, ועכשיו יש אדם מסוים סתם, וכאן זה הרבה יותר צער לאדם.

ג) הרואה בנו בתרבות רעה ואינו ממחה בו

הרואה בנו בתרבות רעה, הוא רואה שילדו הולך בדרך רעה, הוא נמצא באמצע... תרבות פירושו כמו שהוא מתרגל בדברים רעים, כן? כן, הוא מתכוון תרבות רעה. כמו גדל כמו... כן, ריבוי. הוא גדל ילד רע.

כן, ילד הולך בכיוון רע, כי אחד מהנך ביחוד, ואינו ממחה בו, והוא לא מעכב אותו. זה לא שהוא עושה אותו כלה, אבל הוא לא מעכב אותו מלעשות את עצמו כלה.

פירוש הרמב"ם: בנו ברשותו

זה הרמב"ם מסביר, הולך בנו ברשותו. על אדם אחר אין לך את האחריות, אבל על הילד שלך, הילד שלך הוא ברשותך. אילו מיחה בו, כי היית מוחה, כי היית מונע מבנך ללכת בדרך רע, היה פורש, היה מתרחק מדרך רע. ונמצא, כאילו החטיאו. יצא, כאילו החטיאו. זה דומה למקרה הקודם של מי שמחטיא את האחר, כי בנך, עצם העובדה שאתה מניח לו לעשות דברים רעים, זה כאילו אתה נותן לו רשות, זה כאילו אתה מעצים אותו לעשות רע.

אני יודע שלא כל המפרשים מסכימים עם זה, אבל אני חושב שזה עדיין אמת. אוקיי, המפרשים ירצו לפרש אחרת את המילים "מחנך ביחוד". כן. הרמב"ם, אנחנו חלילה לא ראינו דבר כזה. אפשר לומר את זה, כי אנשים לא תופסים.

חידוש: "בנו ברשותו" — גבולות האחריות

הרמב"ם מוסיף "בנו ברשותו". צריך לדעת, אם מישהו הוא בנו ולא, אם הוא ברשותו, הוא יצא מרשותו, הוא יצא מרשותו, אז זה כבר לא נחשב, לא צריך. יש את הגמרא שהמכה בנו הגדול עובר על לפני עור.

אם טוב. הרבה פעמים, בגילאים מסוימים, אנשים לא תופסים שהילדים שלהם ברשותם, והם לא תופסים שהאבא יכול לומר לו מילה אחת והוא יפסיק ללכת עם החברים הרעים. וצריך לדעת שיש ענין של "זה לא אשמתי, יש לו חברים רעים". אבל אתה יכול למחות בו, ואתה צריך לומר את כל הדברים האלה. זה לא... אה טוב.

ד) בכלל זה — כל שאפשר בידו למחות

אומר הרמב"ם, בכלל אומרים זה, בכלל של זה, פעם אחת שאתה מבין יותר את הסיבה למה הדבר מעכב תשובה, כי בנך הוא ברשותך, יצא שכל אדם שהוא ברשותך, כל שאפשר בידו למחות באחרים, מי שיש לו כוח על אנשים אחרים והוא יכול למחות בהם להיות טובים יותר, בין ברבים בין ביחיד, ולא מיחה, הוא לא מנע אותם מלהמשיך להיות כלה, אלא הניחם

מעניין, הוא חושב, אלה עוד עשרים וארבעה דברים של נידוי, כמו נידוי לשמים, לא מקבלים את התשובה שלהם משהו כזה. אז כאן יש עשרים וארבעה דברים שמנדים, וכאן יש עשרים וארבעה אנשים ש... אה, בעולם הבא, עשרים וארבעה. עשרים וארבעה זה מספר טוב, ועשרים וארבעה זה מספר רע. מעניין.

קטגוריה ראשונה: ארבעה מהן עון גדול

בכל מקרה, אומר הרמב"ם כך, כן. ארבעה מהן, ארבעה מהעשרים וארבעה, עון גדול, זו עבירה גדולה, והסיבה שהתשובה באה קשה היא כי זו עבירה גדולה, והקב"ה לא רוצה לעזור להם לעשות תשובה. והעושה אחד מהם, ומי שעושה אחד מהארבעה, אין הקדוש ברוך הוא מספיק בידו לעשות תשובה, לפי גודל חטאו. זה באמת כך, יש בחז"ל דבר שכשמישהו מנסה לעשות תשובה, הוא מקבל עזרה משמים, הבא לטהר מסייעין אותו, הוא מקבל אולי סייעתא דשמיא מסוימת.

או אולי למשל, למדנו קודם שסייעתא דשמיא לתשובה זה מסוגל לתשובה. כלומר אולי הקב"ה נותן לאנשים מחשבות טובות, אנשים מתעוררים לתשובה בימים האלה. אבל על החטאים האלה הקב"ה לא עוזר לעשות תשובה. זה מה שהוא רוצה לומר שמספיק בידו, זה לא אומר שהקב"ה לא נותן לו לעשות תשובה, אלא הוא לא מקבל שום עזרה, הוא צריך לעבוד יותר קשה על לעשות תשובה.

הלכה א (המשך) — ארבעה עוונות גדולים

א) המחטיא את הרבים

והרמב"ם לא נותן סיבה. הוא אומר שבגלל שזו עבירה מאוד גדולה... לא, הוא כן נותן. ואלו הן, א) המחטיא את הרבים. מי שמחטיא את הרבים. היה לנו את זה אתמול בעצם ב"אין להם חלק לעולם הבא", כן. ובכלל עון זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה. מי שמעכב רבים מלעשות מצוה. לא רק שהוא גורם להם לעשות עבירה, אלא הוא מעכב אותם מלעשות מצוות עשה.

כן, אבל אני חושב שאז למדנו בפירוש, בפרק הקודם, מחטיא את הרבים, הרמב"ם אמר "אפילו בדבר קל", אפילו על מצוות עשה. אבל מאוד אפשרי שמחטיא את הרבים שם פירושו ממש מישהו עומד עם חרב ולא נותן ליהודים ללכת לעבוד את ה'. כאן יכול להיות על עניין הרבה יותר קל, אני יודע, מישהו שמדבר בקול רם בתפילה, וכל בית הכנסת בגלל זה לא מתפלל טוב. זה מקרה הרבה יותר קל. אותו מחטיא את הרבים הוא גם כמו חלק כמו "מביד רמה", מישהו שהולך נגד כלל ישראל, הולך נגד התורה.

דיון: מה פירוש "מעכב את הרבים מלעשות מצוה"?

המחטיא את הרבים כאן יכול להיות אפילו על עניין קטן יותר, מישהו שגורם ליהודים אחרים עם תאוות או עם... אתה לא יכול לעצור. אבל מעכב את הרבים מלעשות מצוה, יותר כמו שאתה אומר, הדוגמה נשמעת נוראה. אבל אולי יש דבר כזה, הוא לא נותן לעשות שיעור. אולי יש דבר כזה, לא שהוא לא נותן למצוות מנות להיאמר, אלא הוא לא נותן לעשות מצוות עשה. אולי אפשר לומר כך.

יש מישהו שהוא אומר שהוא לא נותן להניח תפילין, זה מבטל מצוות עשה. יש דבר שני, רוצים מחזר להיות שיעור והוא מפריע לזה. זה לא ביטול מצוות עשה. אבל יכול להיות כמו שאמרתי, למשל, קבוצת יהודים רוצים להתפלל בכוונה, והוא מפריע לכוונה של רבים מלהתפלל. אני אומר אפילו, רוצים לעשות מניין בעיירה, והוא לא מצטרף. הוא לא גורם לאף אחד לעשות עבירה, הוא לא מצטרף לפרויקט של לעשות מצווה.

ב) המטה חבירו מדרך טובה לדרך רעה

השני הוא, הוא לא רק מחטיא רבים שלם, אלא אפילו אדם אחד. הוא מטה חבירו מדרך טובה לדרך רעה. הוא מטה חבר אחד, אבל הוא עושה דבר הרבה יותר חמור. הוא עושה את זה באמת לא לרבים אלא ליחיד, אבל לא שעבירה אחת הוא מחטיא אותו, אלא הוא עושה אותו קלקול, הוא עושה אותו אדם חלש יותר, כגון מסית ומדיח. דומה למסית ומדיח.

ד) האומר אחטא ואשוב

הדבר הרביעי שלו הוא, "האומר אחטא ואשוב", מי שמתמש בתשובה כמוטיבציה לחטוא. הוא חושב לעצמו, "האם אחטא, האם לא אחטא? כן, אחטא, אני יכול אחר כך לעשות תשובה." אתה לא יכול, כי הכוונה שלך הייתה שזה נוח. התשובה שלך גרמה לך לחטוא. מעצם הדבר, עכשיו אתה חושב שאתה תעשה עכשיו תשובה, ואחר כך תחטא שוב. אני לא לוקח את התשובה שלך ברצינות. התשובה שלו לא רצינית, כי אומרים, התשובה שלך היא כדי שתוכל לחטוא שוב, כן? כי אצלך תשובה זה דבר כל כך קל, חוטאים עם התשובה, זה בדיחה.

"אחטא ויום הכיפורים מכפר"

בכלל זה אני רואה, האומר, לא דווקא תשובה, אלא הוא אומר, "אחטא ויום הכיפורים מכפר." הוא לא לוקח ברצינות את הענין, מה זה כוח התשובה של יום כיפור, כוח הכפרה של יום כיפור הוא לא לוקח ברצינות. מאוד טוב.

דיון: פירוש "אחטא ואשוב, אחטא ואשוב"

זה מאוד מעניין, כי הגמרא ביומא אומרת, בגירסא שלנו במשנה כתוב, "האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב." אומרת הגמרא, זה פעמיים כי "עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר." משמע בגמרא זה לא הפשט שלך, אלא הפשט הוא שהוא כבר חטא פעמיים, אז נעשה לו קשה לעשות תשובה. אבל הרמב"ם לא מביא את זה. הרמב"ם אמר את הפשט כמו שאתה אומר, ש"אחטא ואשוב" זה בעצמו דבר שלא גורם.

לשון הרמב"ם: "לא יסייע השם"

אה, אתה רואה מאוד יפה, הרמב"ם אומר ממש את הלשון שאמרת, אני מדבר, כלומר, "לא יסייע השם לעשות ביום הכיפורים מה שבא יראה שיתכפר בו." זה לא שהקב"ה מוחל ביום כיפור. הקב"ה עוזר. יש דבר פשוט, הקב"ה עוזר שביום כיפור הולכים לבית הכנסת ויש ישוב הדעת, אפשר לעשות תשובה. האדם, דווקא ביום כיפור יש לו איזו צרה, אין לו ישוב הדעת.

חידוש: מה זה "אמיתי אחטא ואשוב"?

אבל זה אמיתי "אשוב ואחטא". זה לא אומר שהאדם אומר "אשוב ואחטא", כן? מה שאומרים שלא עושים תשובה כשהוא נופל בחזרה, זה לא אמיתי "אשוב ואחטא". אמיתי "אשוב ואחטא" פירושו שהוא חוטא על התוכנית לעשות תשובה. זו לא דרך. אי אפשר לחטוא על התוכנית לעשות תשובה. צריך לומר את זה, הוא לא יוכל לעשות תשובה. התוכנית לא תעבוד.

הייתה דרשה שאמרו שאמיתי "אשוב ואחטא" אין בשנים האחרונות, כבר לא יכולים לעשות אמיתי "אשוב ואחטא".

המשך: "אשובה ואחטא" - הבדל בין בושא להכרת מוגבלות

האדם, דווקא ביום כיפור הוא עשה עבירה, הוא לא מדבר אף מילה אחת. אבל זו בושא אמיתית. זה לא אומר שהאדם אומר "אשובה ואחטא", כן? מה שאומרים שעושים תשובה ונופלים בחזרה, זו לא בושא אמיתית.

בושה אמיתית פירושה שהוא חוטא על התוכנית לעשות תשובה. זו לא בושא. הוא חוטא על התוכנית לעשות תשובה, והקב"ה אומר, "אני לא אתן לך לעשות תשובה." שם לא אעזור לך בכלל.

לא, כשאדם אומר "בושה אמיתית", הוא אומר שחטא הוא דבר קטן, הרי עושים מהר תשובה. הוא לא לוקח שום חטא ברצינות. מי שאומר "אשובה ואחטא" הפשט הוא שהוא מכיר במגבלות שלו, הוא אומר שאני אדם שנופל מאוד מהר שם. זה סוג אחר של דבר.

חמשה דברים המעכבין את התשובה - הקדמה

טוב, בואו נמשיך הלאה. עכשיו, יש את ארבעת הדברים הראשונים. חמשת הדברים הבאים הם סוג אחר של גדר. הם לא עבירה גדולה, כן? זה רק עושה שיהיה מאוד קשה לעשות תשובה. זה עושה כמו שיהיה דלת קשה שנסגרת לפני התשובה, וצריך לעבוד מאוד קשה לפרוץ את הדלת ההיא.

בכשלונם, הוא משאיר אותם להמשיך בדרך שהם נכשלים, זה בגדר זה, זה נכנס לגדר הזה.

למה הדברים האלה מעכבים תשובה?

אני חושב שהשלושה הראשונים זה מאוד פשוט למה קשה לעשות תשובה, כי אפילו אם אתה עושה תשובה, אבל האדם האחר עדיין לא עשה תשובה. יכול להיות שהדרך שבה עושים תשובה תעזור, כשאתה הולך ואתה מחזיר בתשובה את הרבן או את היחיד או את בנך, אבל כל עוד אתה לא עושה את זה, אתה בעצמך עושה תשובה, מה זה עוזר? אבל אתה עשית את האחר כלה, בגלל זה זה מעכב תשובה. לכאורה פשוט.

דיון: איך הקב"ה מעכב תשובה

כן, אבל זה מעניין שעל זה לא אומר הרמב"ם... הייתי יכול לחשוב דרכים שונות איך זה מפריע. למשל, משהו החטיא רבן, אחר כך הוא יעשה תשובה, יבוא הרבן ויאמר, "אהה, אתה גרמת לנו לעשות את כל העבירות, ואנחנו לא נתן לך לעשות תשובה." אבל הרמב"ם לא מביא שזו סיבה. הוא אומר שהקב"ה לא יעזור לך.

כאן, הדברים יכולים להיות אפילו יותר פשוטים איך הקב"ה לא עוזר. אלא התשובה שלך עדיין לא בשלמות, התשובה שלך חסר עוד תנאי גדול בתשובה. זה כבר לא בידוך, התשובה לא בידוך, זה בידי אנשים אחרים. אז איך תעשה תשובה שלמה? אתה צריך עכשיו לרוץ למצוא את כל האנשים ולהחזירם בתשובה. זו עבודה גדולה וקשה.

הבעיה הזו הרמב"ם יאמר מאוחר יותר. אני מתכוון שיש לו מאוחר יותר קטגוריה של דברים שקשה לעשות תשובה כי יש הרבה אנשים. כאן מה שהרמב"ם אומר "אינו מניחין אותו לעשות תשובה" הוא מתכוון לא על החטא. אני מתכוון שהוא אומר כאן שהקב"ה לא נותן לו לעשות תשובה באופן כללי. הוא בא ביום כיפור, הוא רוצה להיות טוב יותר, הקב"ה לא רוצה, הוא לא יעזור לך. אתה לא תקבל התעוררות ביום כיפור. כל היהודים מקבלים התעוררות ביום כיפור, ומי שמחטיא את הרבים לא מקבל.

הבדל בין "מעכב" ל"קשה"

יכול להיות, אבל אני אומר, זה קצת שונה ממה שיהיה מאוחר יותר. כי מאוחר יותר זה קשה, אבל אתה יכול לסיים את זה. זה לא נכנס עם הרבן, אתה צריך עכשיו ללכת לחפש קבוצה של אנשים. אבל מדרך טובה לדרך רעה, לחזור זה מקרה, לא בטוח שתוכל להצליח.

כשהחטאת משהו שהוא בגללך לא הניח תפילין, אתה יכול ללכת לבקש ממנו שיתחיל להניח תפילין. אבל הוא נעשה אדם רע, להיות שוב אדם טוב זו עבודה עצומה. זה מעכב, זה מאוד קשה. או שבנו הלך בתרבות רעה, זה לכאורה אותו דבר, שהאדם נעשה רגיל ברע.

אז לכאורה המעכב תשובה כאן הוא בגלל זה שכל עוד הוא לא יכול לעשות את הגדול... זה ממש נס להיות מסוגל ללכת ולהחזיר אדם מדרך רעה חזרה לדרך טובה. בגלל זה זה מעכב. כל עוד לא עושים את זה, זה מעכב. אולי הוא מתכוון כך.

למה הרמב"ם אומר את כל הרשימה?

למה הוא אומר לנו את כל הרשימה? מה הרשימה עושה כאן? הרשימה מתכוונת לומר שצריך להיזהר מאוד בדברים האלה, כי בדרך כלל אדם חושב, אני יכול תמיד לעשות תשובה. זה לא שעל הכל אפשר לעשות תשובה. אז, כמו שאתה אומר, כי זה קשה, מכל סיבה שהיא, אבל יכול להיות שבביל האנשים, זה מביא את חומר הדבר, מה שזה.

יש דרכים שונות להביא חומר. אפשר לומר, "מי שעובר על זה מקבל עונש גדול." זו דרך לומר, "שמע, על זה לא יהיה אפשר לעשות תשובה." כך זה. לא שכחת להניח תפילין יום אחד, אתה יכול תוך שנייה אחת לעשות תשובה. אבל אם אמרת "שבת זה לא", אם אמרת "לא זזים שפתותינו מלומר לך", לא מחלת לבנך שאתה יכול, אתה לא תוכל לעשות תשובה. אתה לא תוכל, אוקיי, נראה מאוחר יותר, אבל זה מאוד... מאוד רע לך, מה שכמו שאתה אומר, אין דרך חזרה, החזרה היא כהאי גוונא.

והוא יודע את החשיבות, אבל הוא נופל פעם והוא לא מניח תפילין, הוא יודע שהוא יעשה תשובה והוא יחזור להתחיל להניח תפילין.

ההבדל בין מי שנופל לבין מי שמבזה

אבל אם זה דבר מאוד תכוף שאנשים עושים, כי הוא לא עשה תקופה, הוא אומר, "אה, זה לא כל כך חשוב להניח תפילין." הוא מתחיל לבזות את זה. אז האדם הראשון לא הניח תפילין תקופה, אבל הוא לא מבזה, הוא יחזור להתחיל והכל יהיה טוב, הוא יעשה תשובה, כי על מצוות עשה אפשר לעשות תשובה.

אבל פעם אחת שביזית את הדבר, הרי הוא רודף אחריהן ואינו עוזבן, אתה סוגר בביזוי לעצמך את דרכי התשובה. ואם לא יעזבם, מה יזכה? איך תעשה תשובה? אתה תעשה תשובה רק על דברים שאתה זוכר כן שזה חשוב, אבל הדברים שכבר ביזית אותם, לא תעשה תשובה עליהם. אם כך, איך תעשה תשובה על זה?

חידוש: מצוות שהסגולות שלהן הן תשובה

תרגום לעברית

הייתי אומר יותר, על מצוות שסגולתן לעורר תשובה, למשל תקיעת שופר, למדנו על תקיעת שופר שהיא גורמת תשובה. אם יש מישהו שאומר, "שופר? לא, זה מנהג, אני יודע, זה לא כל כך חשוב," לא יזכה. זכייה לא מתייחסת רק למצווה עצמה, כי מצוות עושות הרבה יותר ממצוות תקיעת שופר שלמדנו קודם, זו מצווה שסגולת המצווה היא לעורר תשובה.

אבל הייתי אומר אולי קצת להיפך, שאפילו אם יעשה תשובה, אבל על כל המצוות שהוא מבזה לא יעשה תשובה. כלומר, הוא יבוא לבית הכנסת והוא יזכור שאמונה בה' היא מאוד מאוד חשובה, אבל על כל המצוות שהוא מזלזל בהן, על אלה לא יעשה תשובה. תשובתו לא תהיה בשלימות. אני אומר כל הזמן בהמשך שכוונתי היא שתשובה לא מתכוונת רק להפסיק לעשות עבירות, אלא זה אומר שהמטרה מחטאים, אתה נעשה אדם טוב יותר, וכו'.

ד) המבזה רבותיו

אומר הרמב"ם הלאה, המבזה רבותיו, מי שמבזה את רבותיו. זה השם, וזה יהיה, הדבר, בזיון הרבנים, גורם להם, גורם לרבנים, האם אתה רוצה להיות כמו יהושע וגחזי, גם רבותיהם לא היו מלאכים, הם היו בני אדם, הם לא יוכלו לקרב אותך, הם ידחו אותך, הם יפסיקו לעורר אותך, הם יפסיקו לדבר איתך, כמו שאכן קרה לשני אנשים, יהושע, שכבר הוזכר אתמול, מי שאבד את חלקו לעולם הבא, וגחזי, שהיו להם רבנים גדולים, אבל ברגע שהתחילו ללכת בדרכים רעות, רבותיהם היו מחזירים אותם, אבל מפני שביזו את רבותיהם, רבותיהם לא יכלו להחזירם.

עד שלא ניטרד, כשפעם ניטרד, הרב לא יורה לך להמציא מלמד, המורה דרך האמת, זה לא שהרב יראה לך את הדרך האמיתית, ממילא לא תעשה תשובה.

דברי הגמרא והתירוץ של הרמב"ם

חשוב מאוד לזכור, הגמרא אומרת על שני היהודים הללו, כן, לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא לדחות, לא כיהושע וגחזי, לא כגחזי שדחפו אלישע בשתי ידיים, ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו ישו הנוצרי בשתי ידיים. הגמרא מאשימה את כל האפיקורסים הגדולים שיש בכלל ישראל, את כל הרשעים, האשמה היא שרבותיהם לא קירבו אותם. אבל כאן אומר הרמב"ם שהוא בעצמו קצת צריך להיות מואשם, כי הוא התחיל עם הרב.

לא, הרמב"ם אומר כפי שחשבת, שהרבנים יעשו זאת, כי כך זה עובד, מה אפשר לעשות, אדם הוא רק אדם. אפילו הרבנים ינסו, אם אתה לא בא ללמוד בדרך ארץ, לא תוכל ללמוד, ומה שיקרה הוא, לא יהיה לך רב שייתן לך את זה.

יכולות להיות עבירות גדולות יותר, אבל את המבזה רבותיו אפשר להחזיר

יכול להיות שהיו אנשים שעשו עבירות גדולות יותר מיהושע, כך נראה כאן, וגחזי, אבל הם לא ביזו את רבותיהם, והיו להם רבותיהם, ואפשר היה לנהל

אומר הרמב"ם, "חמשה דברים הן המעכבין את התשובה מפני עושיהן". הם סוגרים את הדלת של תשובה, את דרכי התשובה, לפני מי שעושה את העבירות. ואלו הן:

א) פורש מן הצבור

הפורש מן הצבור. מי שהוא פורש מן הצבור. אבל גם לא דווקא לא באופן כזה כמו שלמדנו אתמול באחד החלקים, שאלה היו ממש, אני יודע, אנשים שהם ממש מומרים גדולים ורשעים.

אבל מי שלא הולך לבית הכנסת כשיש עצרת התעוררות, או כשהרב אומר דברי מוסר. למה? אומר הרמב"ם, "לפיכך בשעה שיעשו תשובה לא יהיה עצמה". כשהציבור עושה תשובה, למשל עצרת תשובה, כשהעולם אומר, כמו שהרמב"ם אומר בהלכות תשובה, עצרת תשובה אומרים יותר דברי כיבושין, דברי סליחה וכפרה, זה עוזר רק לאנשים שנמצאים שם בבית הכנסת. יש תנאי, שהוא יהיה שם כשזה קורה, אבל אדרבה, אתה לא שם, איך תעשה תשובה?

"לא יאמרו". אצל מי שזוכה יאמרו בסוכות של עושים, אתה לא זוכה בזכויות שהם עושים. דווקא בחטא עם העולם היית שם? במסעדה שבה כל העולם מתאסף, היית שם?

הפשט של "פורש מן הציבור" - לא רק פרישה קיצונית

אני מתכוון, הוא אומר, פורש מן הציבור לא אומר שהוא לא שייך ליהודים, אלא הוא לא שם כשהעולם עושה תשובה. זה יכול להיות כל כך קיצוני, אבל זה יכול גם להיות, אני מתכוון, אנשים כמונו שמחזיקים את עצמנו כאינדיבידואלים, הם גם בכלל זה.

צריך אולי למצוא, אולי אני יכול לומר, יש לי דרך תשובה משלי שלא עוברת דרך הציבור, אבל זה חיסרון אמיתי. כל אחד, אפילו זה שטיבל של יהודים, איזו קבוצה, אבל הם מחזיקים את עצמם שהם חרדים, הם גם מפסידים משהו מזה, כי העולם לפעמים עושה סיורות, ואתה לא חלק. יש תקנות הציבור, כל אחד צריך לעשות תקנות מסוימות, ואתה לא חלק.

לכאורה, מי שהולך לכל דרשת מוסר הוא תשובה חזקה מאוד, כי הוא מנצל את כל ההזדמנויות של תשובה. יש את מי שהולך רק ממש ביום כיפור לבית הכנסת, הוא מפסיד את רוב ההזדמנויות של תשובה. יכול להיות גם מי שהוא רק יותר מדי ציבור, הוא אף פעם לא עושה תשובה, הוא רק הולך להיות. הוא כבר בושה אמיתית, כן.

ב) החולק על דברי חכמים

הבא, הוא אומר, "והחולק על דברי חכמים", מי שמתווכח על דברי חכמים, ולמה קשה לו לעשות תשובה? "לפי שמחלוקתו גורם לו לפרוש מהם". כל פעם שהרב אומר דברי כיבושין, כל פעם שהמגיד אומר דברי התעוררות, הוא מרחיק אותך, והוא עושה מחלוקת, הוא מתווכח עם הרב, ו"גורם לו לפרוש מהם", להתרחק. מעצם הדבר, כשמישהו צריך דרך התשובה, הוא לא ידע את דרך התשובה, הוא לא ידע איך לעשות תשובה.

אה, אז "חולק" לא אומר כאן שהוא מתווכח, הוא נלחם. לא, הוא הולך מחלוקת פירושה, כמו שלמדנו, "חולק על רשותו של רבו", הוא עושה ישיבה משלו, הוא עושה משלו... זה דומה ל"פורש מן הציבור", אבל זה "פורש מן הציבור" רק מהחכמים. יש מי ש"פורש מן הציבור" ו"פורש מן החכמים". הוא עושה לעצמו ישיבה משלו, אבל בישיבה שלו לא יכולים ללמד אותו את השולחן ערוך של תשובה כל כך טוב. הוא לא ידע את דרכי התשובה.

ג) המבזה את המצוות

הדבר השלישי הוא המבזה את המצוות, מי שמבזה מצוות והוא לא לוקח מצוות ברצינות. אולי הוא אפילו לא עובר על המצוות, אבל זה לא חשוב אצלו. מאוד דומה למה שלמדנו אתמול, המבזה את המצוות.

למה? "כיון שנתבזו בעיניו, הרי הוא רודף אחריהן ואינו עוזבן". מי שהוא נופל פעם, אבל הוא עדיין יודע את החשיבות של המצווה, הוא אומר תפילין זה מאוד קדוש, הוא יודע את כל המעלות שתפילין עושה ליהודי,

הלכה ג (המשך) — חיוב להעמיד מוכיח בכל קהל

ישעיהו אומר מוסר יפה מאוד, כן. זה מובא ברמב"ם, "לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן". קודם כל, החיוב הראשון הוא שבכל קהל יהיה חכם גדול וזקן וירא שמים. אני לא יודע מה הקהל הזה אם לא. בכל קהל צריך להיות חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו, ואהוב להם, הוא צריך להיות אהוב אצל האנשים, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה, הוא צריך להוכיח את העולם ולהחזירם בתשובה.

וזה ששונא את התוכחות, מי ששונא תוכחות, הוא זה שלא רוצה להוכיח. הוא לא בא לשיעור פרקי אבות, הוא לא בא לדרשת שלוש סעודות, הוא לא שומע את כל דברי התורה. לפיכך יעמוד בחטאותיו, הוא יישאר בחטאיו, שהן בעיניו טובים, שבעיניו הם טובים? אוד. הוא אצל עצמו, הוא למד לעצמו עוד איזה טעויות, שיש כאן מישהו שידוע יותר טוב, מישהו שאומר שהוא עושה רע, והוא ממש, אין מציאות כזו.

חידוש: חמשת הדברים הם בעצם גאוה ואהבת חכמה

חשבתו לעצמי, החמישה הם בעצם לא להיות בעל גאוה ואהב חכמה. מישהו שיש לו איזה שכל קטן, הוא עומד בצד, אני יודע הכל. כל החמישה הם בעלי גאוה ואהבי חכמה, כן. אבל מה לא מגיע? כל אחד לוקח בריצינות רבה את מצותיו, הוא גילה שזה לא בדיוק כל כך חשוב, הוא מבטל, הוא מבטל. בקיצור, לא להיות אהב חכמה גדול. קצת זה טעים, אבל כן.

דיגרסיה: המוכיח בימים עברו

זה חשוב מאוד, אבל היום, פעם היה האדם שקראו לו המוכיח. אני זוכר, הייתי ילד, היה יהודי בעיר, היה לו מגיד, מוכיח, כן. היום אני לא יודע אם יש, אבל כבר, צריך לראות. כתוב בגמרא, "אם יש בדור הזה מי שידוע להוכיח". אבל צריך למצוא מישהו שהוא אהב לציבור, והוא יוכיח. זה חשוב מאוד. הוא צריך להיות אהב לציבור, הוא צריך להיות אהב לציבור, כן.

מספרים את המעשה של הגאון מוילנא, הרב מצאנז, שחיפשו מישהו שיגיד קצת מוסר. צריך למצוא מישהו, זה להיפך, מישהו שנמצא בעמדת כוח קשה מאוד למצוא מישהו שיוכיח אותו פעם. צריך למצוא... שונא לאהב הוא לא יכול. רבי יוחנן בן זכאי אמר, "צריך לומר מוסר גם לי".

הלכה ד — חמשה דברים שאי אפשר לשוב בתשובה גמורה

אוקיי, אומר הרמב"ם הלאה. אחר כך יש עוד חדש, עוד חמישה דברים. הוא מחלק אותם לקבוצות של חמש. למה? כי יש עשרים וארבעה. חייב להיות ארבע קבוצות של חמש וקבוצה אחת של ארבע. כן.

אומר הרמב"ם הלאה, ומהם, עוד קבוצה, "חמשה דברים העושה אותן אי אפשר לו שישוב בתשובה גמורה". עוד חמישה דברים, שמי שנשכח בדברים האלה קשה מאוד לו, או בלתי אפשרי, שיעשה תשובה גמורה. כלומר, הוא יכול לעשות תשובה, אבל לא גמורה. למה? כי אלו עבירות שבין אדם לחברו.

מה זה עבירות שבין אדם לחברו? וכבר למדנו קודם בהלכות תשובה, שעבירה שבין אדם לחברו היא שאינו נמחל עד שיפייס את חברו. אז, כשאתה יודע את החבר אתה יכול ללכת לבקש ממנו מחילה, אבל כש"אינו יודע חברו שחטא לו כדי שישוב ויחזיר לו מה שגזל או עשק או ימחול לו", כשאתה לא יודע מי החבר שחטאת לו כדי שתוכל להחזיר לו מה שעשקת אותו בעיניי ממון, או שהוא ימחל לך, כשאתה לא יודע מי החבר, קשה מאוד לו.

בעצם, כל החברים זה קשה, כי אתה לא יודע בוודאות שהוא ימחל. אפשר ללכת לקבר, אבל תמיד זה קשה. אבל כאן זה קשה במיוחד. אבל אתה יודע שזה קשה. אבל בדרך כלל, חבר אפילו הוא לא נמחל, אבל עשית את ההשתדלות שלך. יכול להיות שהתשובה היא פחות או יותר, חסר עוד שלמות מסוימת בתשובה, אבל אתה לא תוכל אפילו לעשות את המינימום של בקשת מחילה.

א) המקלל את הרבים

איתם להחזירם בתשובה, אבל ברגע שמבזים את הרבנים, אפילו עושים רק דבר קטן, וכך עומד בגמרא, מה עשה יהושע? הוא לא עשה שמדות רעות, הוא עשה עבירות קטנות, הוא עשה עבירות קטנות, אבל ברגע שהיה מבזה רבותיו, לא היה לו מי שיחזיר אותו.

הלכה למעשה: החשיבות של דקות ברבותיו, חכמים וציבור

טוב מאוד, וזה הדבר. אז יצא שאם רוצים ללמוד הלכה למעשה מכל הדברים האלה, ברור כמה צריך להיות דבוק ברבותיו, בחכמים, בציבור.

זה גילוי, כן? להיפך, מדברים למעלה אתמול. נתתי לך את החמישי, בוא נראה.

ה) השונא את התוכחה

"שונא את התוכחה" הוא מי ששונא כשמוכיחים אותו. הוא לא נותן שיראו לו את חולשותיו, הוא לא נותן לרבו לומר לו מוסר, הוא לא נותן לאנשים לומר לו מוסר. למה כתוב "לא יניח לו דרך תשובה"? התשובה קורית דרך זה ששומעים כשמוכיחים אותו. כתוב "תוכחה גורמת לתשובה". כשמוכיחים מישהו, מראים לו את חולשותיו, זה גורם לתשובה. אבל אם הוא לא נותן, הוא שונא כשאומרים לו מוסר, לא יוכל לעשות תשובה.

למה תוכחה גורמת לתשובה? "שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו, גורם לו תשובה". כשמודיעים לאדם על עבירותיו ומביישים אותו, והוא מתבייש בזה, גורם לו תשובה, אז הוא יעשה תשובה. כך רואים ברור בתורה שהזכרה לאדם את מצבו גורמת לו לעשות תשובה.

הלכה ג: ראיות מהתורה שתוכחה גורמת תשובה

כמו שמשא אומר בתורה, "זכור אל תשכח". הוא הולך כאן למנות מקומות שונים שרואים זאת בחז"ל. כי במילים אחרות, זה דבר מאוד קשה, כי רוב האנשים שונאים תוכחה והם כולם שונאי תוכחה. הרמב"ם אומר שלא צריך לאהוב תוכחה. מה זה תוכחה? מביישים אותך. למה אתה לא צריך לאהוב את זה? כי זה מזכיר לך את חסרונותיך. אומר הרמב"ם, כן, אבל זה גורם לך להתקן. והוא מביא ראיות שהתורה עצמה ביישה את היהודים. למה? לא כי הקב"ה שונא את היהודים, אלא כי הוא רוצה שיעשו תשובה. כן? נכון.

כל הדברים האלה שרואים איך התורה מראה שהזכרה שחטאו כל הזמן גורמת לעשות תשובה, כן? אבל התורה עצמה, התורה עצמה, זו תורה שלומדים, התורה שיהודים אוהבים, שאוהבים את התורה. אבל אם הוא שונא תוכחה, אז אני לא מבין למה התורה ממשיכה להיות מחויבת להקפיד על היהודים. לא, התורה רוצה לגרום ליהודים לעשות תשובה, נו?

פסוקים של תוכחה בתורה

כמו שמשא אומר בתורה, "זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלקיך במדבר". בעצם, מזכירים ליהודים שחטאו במדבר. והפסוק אומר, "ממרים הייתם עם ה'". גם הזכירו ליהודים את חטאיהם. אה, אה, אני צריך לעשות את זה ככה, זה הכל פסוק אחד בערך. ומה כתוב? "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות". אומרים לאדם, אתה יודע את חולשותיך. או כשמשא רבינו מוכיח את היהודים, הוא אומר, "עם נבל ולא חכם", עם טיפש, עם שהוא כפוי טובה.

וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר, "הוי גוי חוטא עם כבד עון". בנים משחיתים, אותם פסוקים שם. והלאה בישעיהו, "ידע שור קונה... וישראל לא ידע, עמי לא התבונן". יהודים שכחו מהקב"ה. שור מכיר טובה לבעליו, ואתם? שוורים טובים יותר מכם. זה לא דבר יפה, אבל הנביא עושה את זה.

והלאה, "וידעתי כי קשה אתה וגיד ברזל ערפך ומצחק נחושה". אתה עז פנים, אתה עקשן, וכן הלאה. "וידעתי", אני כבר יודע את זה.

וכן צוה ה' לישעיהו להוכיחם על חטאיהם, גם הקב"ה אומר לישעיהו הנביא שיוכיח את החטאים, שנאמר "קרא בגרון אל תחשוך, הרם כשופר קולך", צעק ליהודים את חטאיהם. וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה, כל הנביאים היו כדי לתת תוכחות ומוסר מפחיד ליהודים עד שיעשו תשובה.

אז עניים ויתומים ואלמנות, מלבד שסתם זו האכזריות הגדולה יותר כי יש על זה מצוות נוספות, גם קשה מבחינה מעשית, כי מבעל בית בבית הכנסת שיש לו כתובת מסוימת, יודעים למי להחזיר. אבל עניים ויתומים ואלמנות, זה מראה כמה עלובים היו הזמנים הישנים, עניים ויתומים ואלמנות היו אנשים נודדים.

אבל זה אומר היום שהעניים של היום הם אנשים נודדים, אנשים שאין להם יציבות. יכולה להיות אלמנה, כל פעם שהיא נתפסת לבעל אחר, והיא נעשית כך מאומצת, וכן הלאה... מי יודע, בסוף הוא יסיים על הארץ, ישן בבית חולים, לא יודעים איך להחזיר לו.

(ה) המקבל שוחד להטות דין

עוד, **המקבל שוחד להטות דין**, דיין שלוקח שוחד כדי להטות את דינו. קודם כל אסור לקבל שוחד, אבל מלבד זה יש בעיה שאי אפשר לעשות תשובה. למה? כי "עיני דעה אדאכא גיה תלא זי", כי ברגע שהוא לקח שוחד, הרי נעשה "שוחד יעוור עיני חכמים", אתה בכלל לא יודע מה קרה. אחרי שוחד נעשית שיכור, אתה לא יודע מה התרחש. אתה משכנע את עצמך שאתה יודע מה היה הפסק האמיתי, ואתה הולך לעשות תשובה והולך להחזיר את הפסק האמיתי. אבל ברגע שלקחת שוחד, איבדת את החשיבה הצלולה, ואתה לא יודע מה היה צריך להיות הפסק האמיתי.

חידוש: אי אפשר לדעת כמה אחוזים היה מעוות

מילא, "עיני דעה אדאכא גיה תלא זי, וכחו כחמור אשר יפרע, שדבר יש לו רגליים". לא ברור מה האמורא מתכוין. בדרך כלל, אמרנו, בדרך כלל יש דרך. בדרך כלל כשאדם לא עושה דין טוב, יש דרך לחזור ולחשוב איך זה היה צריך להיות. אבל ברגע שהוא לקח שוחד, הוא לא יוכל אפילו לחזור ולחשוב, לא לחזור.

אני חושב שהוא מתכוין אולי אפילו להיפך. במילים אחרות, אחד לוקח שוחד. אבל יכול להיות דווקא שמי שנתן לו שוחד היה צודק. אבל יכול להיות שהוא היה חצי צודק. כאן הוא היה נתון כאן אולי מתכוין לשני צדדים שהעולם אמר לו. קשה מאוד לגלות. כשזה דרך ברורה של שטות, והוא אומר אני בטוח אנצח, אני יכול לתת לך עכשיו. או שהוא לוקח שוחד. זה ככל הנראה אתה תיקח שוחד, אני חושב אפילו שהלה צודק קצת. כן? זה באמת "מהפך בזכותו". אפילו לא אפשר לדעת בדיוק כמה היה זה טובה, כמה אחוזים עניית אותו. אז מה הוא יכול לעשות? אני מתכוין, זו בעיה גדולה מאוד לקבל שוחד.

דיגרסיה: שוחד בהקשרים רחבים יותר

אז החג, איך הבעיה היא גם לגבי שוחד שזה אולי לא שוחד עם הרייסטאי. אני יכול גם באיזה חבר דארפקי שוחד אצל דיין. אני יודע, הוא מקבל כסף מיישיבה והוא לוקח כסף מהעשירים והוא לא ישר בין הבחורים, הוא כבר בכלל לא יזכור. זה הוא לא היה כבר ישר, הוא משוגע, יש לו בעיה. גם אתה לא יכול לדעת, כי בזמן מסוים, הוא בכלל לא צריך להתקבל. אין כאן בכלל לתפוס, הרי אין לו שום נגיעה הטוב.

ויש עוד בעיה, מה שאתה מקבל, זו עבירה גדולה יותר. יש איסור לתת שוחד.

המישה דברים – דברים שהעושה אותן מדמה בנפשו שאין זה חטא (המשך)

א. האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה

הוא לא יוכל... איך הוא לא היה ישר? הוא משוחד! יש לו פניאל יואכט, אתה לא יכול לדעת, כי בצד מסוים, הוא צריך קצת להתקבל. קשה מאוד בכלל לתפוס את הנגיעה העצמית החטא.

זו גם בעיה, מי שלוקח שוחד יש לו עוד עבירה גדולה. הרי יש איסור לתת שוחד, הרי יש גם איסור לגנוב. האדם שהולך שוחד, אתה עוזר לו לגנוב, אתה עוזר לו לעשות את העבירה של שוחד, "שמחזק ידו", אתה עוזר הרי לנותן השוחד, ו"מחטיא עושר הוא מחטיא". וכל אחד הולך הרמב"ם לחשב.

הרמב"ם מביא "המקלל את הרבים". מישוהו מקלל את הרבים, הוא מקלל את העולם. רבים כוונתי, כוונתי רבים מסוימים, לא שמישהו מקפיד על מזרחיסטים. הוא אפילו לא יכול לעשות תשובה, כי אתה צריך עכשיו לבקש מחילה מכל מזרחיסט. אמת? לא אומר, לא אפשרי. אין לו אפילו את האמת, הוא אפילו לא יכול לעשות את זה. כי לך... הוא לא קילל אדם ידוע, הוא לא קילל אדם ספציפי, כדי שישוּב אליו ויבקש ממנו שימחול לו, שיוכל לבקש ממנו מחילה.

ואתה נשאר על... צריך להיזהר מאוד לא לקלל. אם מקללים, שיקללו אדם מסוים, שאפשר יהיה ללכת לבקש ממנו מחילה. חשוב מאוד. ורואים, זה גם דבר פחדני כזה. בחברה בכלל. תגיד את מי אתה חושב שאתה רוצה להקפיד עליו, ואתה יכול לפחות לעשות תשובה. אה, הקפדת על זה? אתה יכול לפחות לעשות תשובה.

(ב) החולק עם הגנב

זה "החולק עם הגנב". אם מישוהו מתחלק... למישהו יש עסק עם גנב, הוא עצמו לא גנב, אבל הוא חבר הגנב. הוא זה שהגנב בא להתחלק איתו או למכור לו. גם הגניבה שלו היא דבר גדול. אם הגנב מחלק צדקה למוסדות, צריך לדעת מה ההלכה. אוייי, חולק כוונתו... הוא עוזר לגנב, הוא קונה ממנו, הוא המכסה, הוא מלבין את הכסף לגנב, כן.

הגנב עצמו, אני בטוח שיש לו רשימה ממי הוא גנב. יום אחד הוא יוכל לעשות תשובה וללכת להחזיר לאנשים. אבל החולק עם הגנב, לו יהיה קשה מאוד לעשות תשובה. למה? לפי שאינו יודע גניבה זו של מי היא, הוא לא יודע את הגניבה, הדבר שהוא קונה מהגנב, הוא לא יודע של מי זה. **אלא גנב גונב מרבים ומביא לו**, הגנב גונב מהרבה אנשים ומביא לו, **והוא לוקח**, הוא קונה, הוא מקבל.

אז שני דברים. קודם כל, החולק עם הגנב יהיה קשה מאוד לעשות תשובה מבחינה מעשית. והוא אומר עוד דבר, למה עוד קשה לו לעשות תשובה, כי למדנו קודם, מחטיא, שמי שמחטיא אדם קשה לעשות תשובה. וכשאתה עוזר לגנב, אתה מחטיא, שמחזק יד הגנב ועוזר לו לחטוא.

חידוש: מחטיא פירושו גם מחזק יד

מעניין, כאן רואים שמחטיא לא רק כשאתה גורם לו לחטוא, אלא כשאתה עוזר לו לחטוא. הגנב בא לכאן כבר כגנב קיים. זה עניין של, כן, זה מחזק יד הגנב.

צריך לדעת, אסור לקנות דבר גנוב, זה איסור של "לא תשים דם". זה יסוד גמור בהלכות גזילה שאסור לקנות. אתה יודע שמישהו הוא לא אדם הגון, אתה יודע שהדבר גנוב, אסור לך לקנות. זה במובן מסוים יותר גרוע, לא אפשר לעשות תשובה על זה.

(ג) המוצא אבידה ואינו מחזיר לבעלים

אומר הרמב"ם הלאה, **המוצא אבידה ואינו מחזיר לבעלים**, מי שמוצא אבידה והוא לא עושה את מצוות השבת אבידה להכריז ולהחזיר לבעלים, בסך הכל זה רק מצווה, מצוות עשה, נכון יש מצוות עשה ולא תעשה, אבל על כל פנים, בסך הכל זה רק מצווה ספציפית אחת, אבל זו מצווה קשה שקשה לעשות תשובה, כי **לאחר זמן כשיעשה תשובה**, כשירצה לעשות תשובה, **אינו יודע למי יחזיר**, הוא לא יודע למי להחזיר, יהיה קשה לעשות תשובה. לכן צריך להכריז מיד, כי אז אולי ההוא יבוא. עשר שנים אחר כך הוא יזכור, הוא כבר לא יידע מי זה היה.

(ד) הגוזל עניים ויתומים ואלמנות

ההלכה הבאה, **וכן הגוזל עניים ויתומים ואלמנות**, מי שגוזל מאנשים עניים, מי שסוחט כסף מעניים ויתומים ואלמנות והוא חי על זה.

אומר הרמב"ם, **אלו בני אדם גלמודים הם**, עניים ויתומים ואלמנות הם אנשים אומללים, עלובים. אדם הידוע ומפורסם, מי שלוקח כסף מאנשים סתם, יודעים ממי הוא לוקח. אבל עניים ויתומים ואלמנות, אין להם כתובת, אין להם פנים, אין פרסום. **וגולים מעיר לעיר**, הם נודדים, **ואין להם מכיר**, אין מי שיכיר אותם, **כדי שידע השוחד זה של מי הוא ויחזירנו לו**.

מתכוון... הוא... זה אומר שהעוון גדול הוא כי זה גורם, זה הולך לגופו של ערוה.

אז, מה הבעיה? שבסופו של דבר הוא כן ייכשל? בעיקרון, כן. הוא יצטרך לעשות תשובה על אז כשהוא ייכשל. אבל צריך לעשות תשובה על כך שכל ההסתכלות עצמה היא עצמה סוג של עבירה. צריך לעשות תשובה על זה לפני שזה מגיע להלה.

ביאור ב"עוון גדול"

כשמתחבר עם קלות הדעת, זה בדרך כלל "אחיזת כוס הדורשן". הרמב"ם אומר דווקא "אחיזת כוס הדורשן" כי אנשים חושבים שזה חטא קטן. צריך להבין, האמת היא שכל הדברים האלה הם חטאים קטנים. הרמב"ם אומר הרי "עוון גדול". זה אמת, זה עוון גדול, אבל זה עוון גדול לפי ערך. גדול שזה מביא לעריות. אבל זה עדיין דבר רציני. אבל זה כמו אחד שאוכל מאכלות אסורות מספקות וכו', כאבק גזל, אבק וכו'. כלומר, החומר הוא כי זה קטנות. כי זה קטנות האדם חושב שזה לא קיים. וזה מביא לחומר כאן לגבי תשובה. הרמב"ם אומר "עוון גדול", הוא אומר "גדול" כי זה מביא לגופו של מעשה.

ד. המתכבד בקלון חבירו

אבל הרמב"ם אומר הלאה, "המתכבד בקלון חבירו". וזה מעניין, זה משהו שהוא כבר הביא ב"אין להם חלק לעולם הבא". אחד שמתכבד בקלון חבירו, הוא לא רשע. יש רשע שאוהב לצער את הזולת. הוא לא רשע כזה. הוא פשוט מחפש כבוד. דרכו למצוא כבוד היא, הוא לא חכם כמו הרב או כמו תלמיד החכם, אבל הוא יותר חכם מעם הארץ. אז, הוא עושה תמיד ניגוד, הוא שואל את עם הארץ או שהוא חזק יותר מהילד, מהנרדף מבית הספר.

כשהוא משווה את עצמו לזה, אומר הרמב"ם, אם בליבו שאין בו חטא, ולא יתגאה בו ולא יבוש, זה אפילו לא בראש שלך. הוא בכלל לא קיים. אלא מה? אלא, אורח מעשיו הטובים וחוכמתו למול מעשה חברו וחוכמתו. הוא משווה את עצמו למישהו שחלש ממנו. הדעת זקנים מבלי התוספות, חיבת בחברו בוזי. הוא יודע כל הזמן שהוא טוב יותר מהלה, או שהוא משווה את עצמו להלה. זה מעניין.

דיגרסיה: לבקר אחרים

עכשיו, מה עם אנשים כמונו שנוהגים כל הזמן לבקר אחרים, מה זה פחות או יותר? גם להם אין... זה לא עושה שום קולא בעצמו... לא, מה זה עושה תשובה לעשות. אבל זה בדרך כלל כשמבקרים שני, זה למה? כי כך הוא מרגיש הרבה יותר טוב. הוא אומר, כמה טוב אתה, אתה רוצה להיות פעם גאוה. זה גם בא הרבה פעמים מאנשים, אני לא מכה אנוה, מבין? אבל לומר סביב, "אני כבר למדתי שתי מסכתות, אני יודע אותן..." טוב, זה לא מתאים. אבל לבקר את הזולת... אוקיי, הזולת אני די טוב. כן, דברים כאלה. זה חטא של ענווה. תהיה פעם גאוה, תגיד שאתה טוב יותר. אוקיי, זה עניו. לא מתאים לו. הוא מקבל את הקולא של חברו.

אני רוצה לתלמידים שלא יודעים, ראש הישיבה שלנו הוא עניו גדול מאוד, והרבה מתרחקים.

ה. החושד בכשרים

אומר הרמב"ם הלאה, והחושד בכשרים, אחד שחושד... אתה יודע את ההיפך של "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"? מה זה קולא ומה זה חומרא? אבל התשובה. "הוי מקבל את כל האדם" פירושו שרוצים שהזולת יהיה עליו גבוה יותר מעצמו. עושים את הזולת.

אומר הרמב"ם הלאה, והחושד בכשרים, אחד שחושד אנשים שאין להם... זה כבר... חושד אנשים בעבירות, זה הלאה אותו דבר, כי אם בליבו שאין בו חטא, לא יחשוב מעשיו של זה, זה כבר... חושד בכשרים לא אומר שהוא מאשים אותם. הוא בלבו חושב רע על הזולת. הוא לא עכשיו מדבר עם חבריו. "יחשוב במחשבתו, שמא אלו חטאו, שמא הוא זלזל", הוא אומר הרי אולי.

כשהוא הולך מסביב ומשמיץ והזולת עשה בוודאי עבירה, הולכים אנשים עכשיו להכות או אני לא יודע מה לעשות, הוא אומר, "יכול להיות". כמו

כל עבירה שצריכה שני אנשים לעשות, השני הוא מחטיא, זו עבירה. כן, כן, כן, יוצא.

נראה שהמין מחטיא שם הרמב"ם רק כסניף. הן אצל המחטיא והן אצל הכולק מנהגא, כשאמר דבר כזה. אוקיי, שם הבנו, אבל זה לא. אוקיי, כן, והלאה כבר הולך הרבים לחשב עכשיו עוד קטגוריה של עוד חמישה דברים שהם מעכב תשובה, אבל אלה דברים קלים יותר, עוד למה שבוודאי קשה מאוד תשובה לעשות, אומר הרבים כך, דברים למעשה חוטא ולמעשה יש להם. כאילו מאבד תובנה, הוא חושב שזה כלום. מילא הוא לא יעשה תשובה, אחרת מהקודמים, הוא לא יעשה תשובה מסיבות אחרות כי הוא לא יכול, או כי הוא לא יהיה על ברשטל המורות, אלה דברים שהוא עצמו יהיה טועה על קטנות. זה כל כך הארב.

אבל גזל... בעצם זה ענין של גזל, כי מי שהזמין אותו לסעודה לא באמת התכוון להקנות לך את זה, כי הוא לא החזיק. אלא מה? הוא אמר שזה בליט ברירה, והאדם אכל, ומדמה שלא חטא, הוא משכנע את עצמו שהוא לא חטא.

איך שלא לחשוב, חטאים קטנים, אני אחשוב שאני לא אענוש אותו כי זה רק דבר קטן, אחשוב שאני גם אתן לו קצת שכר לאדם הזה. אבל באמת כן יש משהו כאן ענין שהוא צריך לעשות תשובה.

דרך הצדיקים

זו דרך אחת שהצדיקים מצאו דרך החוצה, כי זה דבר קשה כשעני מזמין מישהו לסעודה, והוא אומר סתם "אני לא רוצה". "אה, למה אתה רוצה מעני אתה גם לא יכול מזה?" הוא אמר, "לא, הרופא לא נותן לי לאכול". והאדם הוא אמר לסובבים אותו, "הרמב"ם הוא רופא גדול. הרמב"ם לא נותן לאכול מסעודת הרשות, סעודה שאינה מצווה". אה, אוקיי. בדרך כלל יש דרכים החוצה, זו לא בעיה כל כך גדולה. אוקיי.

ב. המשתמש בעבטו של עני

כמה זה המצב? כן. אומר הרמב"ם הלאה, "והמשתמש בעבטו של עני". או אחד, דומה לקודמים, הוא שואל דברים מהעני, הוא שואל את הכלי, עבטו זה... משכון, נכון? הוא לקח משכון מהעני, ואין לו רשות למשכון. הוא שואל מעני. עבט פירושו משכון. "לא תבא אל ביתו לעבט עבטו". עבט פירושו משכון, מה אני מתכוון. "השב תשיב לו את העבטו", עומד הרי בפסוק.

אבל על מה מדובר כאן? "משכונו של עני". לא ברור לי. כן, אני מתכוון הוא שואל דברים מ... במקום... עבטו של עני פירושו שהוא שאל תמורת משכון, אבל הוא משתמש בזה. והוא מביא שההלכה היא, כשמשתמשים בזה, אולי מותר להשתמש, אבל צריך לנכות מהחוב.

אבל הוא לא עושה את זה. למה? למה הוא לא עושה את זה? אומר הרמב"ם כך, שכשאדם עשיר שואל והוא נותן לו איזה דבר זה, הוא לא ישתמש בזה כי זה זהב. או שהוא חושב, הוא משתמש סתם באיזה דבר, כמה זה עולה, הפחת, הוא משלם לו. אבל עבטו של עני, זה בדרך כלל מה זה? קורדום, מחרישה, דברים זולים. נשאר אחד סירים, מה יקרה שאני אשתמש בזה? מראית העין שהוא כן ישלם. אבל למעשה נעשה זה כן, עם כל שימוש נעשה הרי זה טיפה פחות שווה. הוא הרי גזל ממנו גזילה קטנה מהעני. אה, טוב.

ג. ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – המסתכל בעריות

הלאה, "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". אחד שמסתכל בעריות. למה זה קשה? כי ככל הנראה הוא לא אחד שמסתכל באופן של אני לא בעל אותה, ואני לא נגעתי בה, ואני לא עשיתי שום קריבה לעריות. כן? אבל יש אחד, הוא לא יודע שראיית העיניים עוון גדול, שההסתכלות עצמה היא עוון. למה? שגורמת לגופו של ערוה, כי זה יכול לגרום לערוה עצמה. שנאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

חידוש: החטא עצמו הוא חטא כי הוא יכול לגרום

מעניין, אנהנו רואים כאן שאפילו הוא לא למעשה נכשל, החטא עצמו הוא חטא שהוא יכול לגרום. האדם לא ידע, כי זו הרי הסיבה בכלל למה הוא חושב שזה לא חטא. כן, הוא אומר ש"אתי בלוי עקבי עתה", נכון? הוא

ובעל מחשבות רעות, אדם שחושב מחשבות רעות. מה זה אומר מחשבות רעות? אני לא יודע מה הוא מתכוון. הוא אומר קנאה, חמדה, דמיון, הדברים האלה. זה ככל הנראה לא הרהורי חטא, או שזה ככל הנראה מחשבות רעות של בין אדם לחבירו. אבל כל כאן הם דברים של בין אדם לחבירו.

הקטגוריה החמישית: בעל לשון הרע, בעל חימה, בעל מחשבה רעה, והמתחבר לרשע

אז למה לא להתחיל? כי מלשון הרע פשוטה נעשים בעל לשון הרע, מתחילים ליהנות, וכן הלאה. בעל חימה, אדם שנעשה תמיד בכעס. בעל מחשבה רעה, אדם שחושב מחשבות רעות. מה זה אומר מחשבות רעות? הוא אומר קנאה, חמדה, ודברים כאלה. הוא לא אומר סתם הרהורי עבירה, אלא סתם מחשבה רעה של בני אדם לחבירו. כל אלה הם דברים של בני אדם לחבירו. קנאה, תאוה, כבוד, הוא חושב הרבה מאוד על גאוותו או על דברים.

והמתחבר לרשע, אחד שמתחבר לרשע. למה הדברים האלה כל כך קשים? אלא, שילמד ממעשיו, הוא לומד מהמעשים שלהם, ויירשמו בליבו, נחרטים בלבו המעשים של הרשע. הוא ששלמה אומר, כמו ששלמה אומר, **"ורועה כסילים ירוע"**, מי שמסתובב ומבלה עם כסילים, עם טיפשים, ירוע, נעשה עצמו רע.

הקשר להלכות דעות

אומר הרמב"ם הלאה, **כבר ביארנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהם תמיד**. בהלכות דעות כבר למדנו דברים שאדם צריך לעשות תמיד. בואו נחשוב, כל חמשת הדברים האלה שהם הקטגוריה האחרונה שהרמב"ם מביא מהברייתא, מעשרים וארבעת הדברים, כולם הם עניינים מהלכות דעות. חילול השם הוא לא רק, זה כתוב שם. בעל חימה הוא בפרק ב', הרמב"ם שכתוב נגד כעס. בעל מחשבה רעה, מה שזה לא אומר, זה אומר אחד מהדברים שכתוב שם. המתחבר לרשע, כל האריכות היא שם על התחברות לרשע.

אומר הרמב"ם, הרי אתה רואה שכבר דיברתי על כל הדברים האלה, כבר דיברתי על כל הדברים האלה, ועל כל פנים יכול להיות שהוא רוצה לעשות תשובה. ועכשיו מובן שמעכבי התשובה הם דברים, מידות רעות כאלה שהן נגד תשובה. אבל סתם צריך להיות בעל מידות טובות.

סיום הלכה ד: כל אלו הדברים אינם מונעין את התשובה

אומר הרמב"ם הלאה, **כל אלו הדברים וכיוצא בהן**, כל עשרים וארבעת הדברים האלה, **אף על פי שהן מעכבין את התשובה**, אפילו שזה גורם לתשובה להיות קשה או לקחת זמן רב יותר, **אין מונעין את התשובה, אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה**, אם הוא כן עושה תשובה, הוא נעשה בעל תשובה.

אצלנו היה לנו כאן בעלות רק בעל חימה, הוא נעשה מבעל חימה הוא נעשה בעל תשובה. אדם של תשובה, כן. **ויש לו חלק לעולם הבא**, יש לו כן חלק לעולם הבא, והסיבה שחישבו זאת כך כאן היא דווקא כדי שנדע שצריך לעבוד על זה, להתמקד בזה שנעשה כן תשובה אפילו שזה קשה.

כן, טוב. נו. אולי מונע אומר כמו שלמדנו קודם בהתחלה, לא נחשוב שמונע אומר שהקדוש ברוך הוא לא מקבל בתשובה את אלה שעושים זאת. מונע אומר, הוא מבהיר שזה קשה יותר, אבל למה צריך לעשות תשובה מזה? זו בדיוק העבודה.

אחד יודע שזה עובד, הוא לא יודע ש... מה העבירה? למה? הוא יודע כבר את העבירה. שמעמיד אדם כשר בדעתו כבעל עבירות. אומר כן הרמב"ם בדעתו. כי הוא חושב על אדם שהוא אדם טוב, שהוא בעל עבירה. זה חטא בדעות, זה חטא בדעות, זה הוא מסתכל למטה על אנשים.

חידוש: דן לכף חובה אפילו במחשבה

כאן נראה שדן זאל לכף חובה פירושו לא... איך אני חושב, דן זאל לכף חובה פירושו במעשה, הוא צריך להתייחס להלה כאדם נורמלי. אפילו בראש שלו, הוא לא צריך להסתכל למעלה על אנשים, הוא לא צריך להיות לו אהבת ישראל להלה, אפילו הוא חכם על כל הדברים האלה. הוא לא צריך לחשוב על אדם דברים רעים.

מעניין, כאן נראה שאפילו הוא בעל עבירה, לא צריך לחשוב על אדם... פירושו דן זאל אדם רע בלי ראיות. אדם לא רשאי לחשוב על מישהו רע בלי ראיות. זה עושה נקמה ונטירה, איך מדברים על אנשים, יש לזה הכל קשור לאיך שופטים אותם.

השוואה בין מתכבד בקלון חבירו וחושד בכשרים

מעניין, המתכבד בקלון חבירו והחושד בכשרים זה כמעט אותו דבר. מתכבד בקלון חבירו פירושו הוא עושה את זה לאנשים אחרים, החושד בכשרים זה לעצמו. הוא מחשיב את עצמו טוב יותר מהאחרים, כי הוא חושד על אנשים אחרים דברים רעים.

מתכבד בקלון חבירו פירושו אפילו הוא לא אפילו בעל עבירה, הוא פשוט חסיד, הוא מתרומם על הפשוטים.

סיכום הקטגוריה

ואלה החמישה דברים שהבעיה איתם היא שאנשים לא תופסים שזו עבירה, אנשים לא תופסים שזה חטא, ממילא לא עושים תשובה, כי לא מחשיבים שזו עבירה.

חמישה דברים – העושה אותן אי אפשר לו שישב תשובה גמורה לפי שהן עבירות שאדם נמשך אחריהן

טוב מאוד. אומר הרמב"ם הלאה, **"וחמישה דברים, העושה אותן אי אפשר לו שישב תשובה גמורה, לפי שהן עבירות שאדם נמשך אחריהן והן קלות בעיניו, וחושב שאינו חטא, ונמצא חוטא ואינו יודע כדי שישב מהן, ואם יודיעוהו להם אינו שומע, או שאומר שמא כך היא ההלכה"**.

"וחמישה דברים", יש עוד חמישה דברים שגם קשה להם לעשות תשובה, כי אלה דברים שמושכים, זה ממכר, זה גורם שנעשים נמשכים בזה. "והן קלות בעיניו", וקשה להיפרד מזה. **"לפיכך צריך אדם ליהזר מהן שמא ידבק בהן"**, אדם צריך מאוד לשמור אולי הוא נעשה מזה, הוא נתפס בזה. **"ואלו הן דעות רעות עד מאד"**, אלה מידות רעות מאוד שתופסות אדם. "ואלו הן", הן נעשות אחר כך דביקות, הן נעשות דברים דביקים מאוד, מדבקים.

החמישה דברים

"ואלו הן: הרכילות", הרעיון של לשאת ולתת מידע מאחד לשני, מידע שלילי.

"ולשון הרע", לשון הרע, שלמדנו שבעל לשון הרע אין לו חלק לעולם הבא, שלא יתחילו, כי מלשון הרע פשוטה נעשים בעל לשון הרע.

וכן הלאה. **ובעל חימה**, אדם שנעשה תמיד בכעס.